

મુચના.

આર્થિક મદાય આપનાર ગ્રેડોની પ્રમુખને અનુ-
મરીને આ બુક જાહેર જૈન મસ્જાઓને ઉત્તમ માધુસા-
ધ્વાઓને તથા થી જૈન ધર્મ પ્રચારક મહાતા તથા
મહામહોને બેટ ફાજલ આપવામાં આવશે.

પ્રસ્તાવના.

આ ઉપરંથ સમન્વિત નવ તર્કો જોડાય છે પ્રથમ જોજ નામનો યથ નવન ૧૫૦૦ માં ધર્મી સોમધર્મગિરિએ રચેલો છે તે મુબારે ત્રણ સ્ત્રોક પ્રમાણ છે આ યથ તેજ નામનો ત્યાર પછી એન્ડ્રે સવન ૧૫૪૭ માં ધર્મી સોમરાજમુનિએ રચેલો છે અને મુબારે આઠ સ્ત્રોક પ્રમાણ છે અને યથમા વિષયો અને કથા જો તદન શુદ્ધ છે આ યથમા દરેક પ્રસંગ ઉપર કથાગો આપેલી છે એન્ડ્રે મુબારે ૧૦૦ ઉપનામ મથાજો છે કથા વિષય ઉપર કોની કથા છે તે દરેક ગાથાને અતે બતાવવામા આવ્યું છે આ જાણવ- મથા શિવાય બાકીના બાગનુ મન્વામા આવ્યું છે આખા યથનુ જાણવર બહુ વિનિર્મલ યાથ તેવું છે ઉદાર દિલના કોઈ ગૃહસ્થની તેથી ઉન્નતા થયે તો તે પણ બની આવશે.

આ યથનુ મૂળ મામપી જાણમા છે અને મથાજા સમૂહને મજા પ્રાદુત્તભાગમા, યથમા તેમજ પદમા ધણી પિદ્ધતા સંદેલી લખી છે તે આખો યથ ગીતા માથ અમલ રણ વગ અગાઉ હાવીને બ જાર પાટેલ હ અમલ લખુ નમનિકા આ આ માનદ રૂપ સજ્જ નન્દશા ગ્રીષા સાથે ઉપાયજ છે.

અનરૂપમા જાપવા ચાર અનુયોગ પડી આ યથમા ચાલ પ્રત્યાનુયોગી. અન ધમ મથાનુયોગ—અ બ અનુયોગ આપણા છે તેમા આ ધમ કથાનુયા માગી. મીને માત્ર ચાલક—જાનુયે મનોજ આમ નમા રથ કરેલી છે આ યથ નામ પ્રમાણજ સુદૃષ્ટ છે તેમા અને વિષયને ઉદારીને અપરે આપેલો છે તેમા આપણા વિષયો અનુક્રમ વિકાસ પદ્ય પદ્ય દશાજ્ઞ વિન્ન—ય. તંદુ રૂપથી અનુક્રમ

વિકાસ લખવામાં આવેલ નથી. કુલ ગાથાઓ ૭૩ છે, પરંતુ પ્રથમની ગાથા મંગલિકની અને છેલ્લી બે ગાથા કુળદર્શક હોવાથી બાકીની ૭૦ ગાથાજ ઉપદેશ માટે છે, એટલે સમતિકા નામ સાર્થક છે. મૂળના અને ટીકાના કર્તા એકજ છે.

આ ગ્રંથના કર્તાએ, આ ગ્રંથ કયાં અને કેના આશ્રયથી કર્યો છે તેના ઉત્તરમાં કર્તાએજ કહેલું છે કે હિસારકોટના રહેવાળા શ્રીમાળ જ્ઞાતિવાળા પદુપર્ષટગોત્રવાળા દોદા નામના શાવકના આશ્રયથી આ ગ્રંથ બનાવવામાં આવ્યો છે. કર્તા ખરતરગચ્છના છે છતાં આ ગ્રંથમાં ગચ્છ સમાચારીની ભિન્નતાને અંગે કાંઈપણ જણાવેલ નથી. આ સમતિકાની ૭૩ ગાથાઓ ઈદ્રવજાછંદમાં બનાવેલી છે અને તે એવી સરલ ભાષામાં રચેલી છે કે તે કંઠે કરવાથી અને તેનો પાઠ કરવાથી અત્યંત આનંદાદ ઉપજે તેમ છે. તે સાથે નિર્જરા પણ થાય તેમ છે.

આ ભાષાંતર છાંદસવામાં ગુરૂત્પ્રીતીજી લાભપ્રીતી મહારાજના ઉપદેશથી અમદાવાદ નિવાસી બ્રાહ્મ જીવીબ્રાહ્મ તથા સાંકળીબ્રાહ્મ એ આર્થિક સહાય આપી છે, અને તેથી જલદિર જૈનસંસ્થાઓને તેમજ ઉત્તમ સાધુ-સાધ્વીઓને અને અમારી સમાજના તમામ સભાસદોને બેઠે આપવાનું મુકરર કરવામાં આવ્યું છે. આથી છે કે દેવની સહાય આપનાર બહેનોની શુભેચ્છા તેમી પાર પડ્યો. આ લઘુ ગુરૂત્પ્રી પ્રસ્તુત વળ્ય વધારે નહીં લખાવના દુઃકામજ સમાપ્ત કરવામાં આવે છે.

“દાહોપશમસ્તૃષ્ણા-નિચ્છેદઃ ધાતનં મલસ્ય યતઃ ।

અર્થસ્તિમૃતિર્વદં, તત એવ દ્રવ્યતસ્તીર્યમ્ ॥

સમ્યગ્દર્શનચરણ-જ્ઞાનાવાસિર્યતો મરેત્ પુંસામ્ ।”

આચાર્યાત્પ્રવચનતો, વાઽપ્યેતદ્ધાતતસ્તીર્યમ્ ॥ ”

“દાહની શાંતિ, તૃષ્ણાનો નાશ અને મળનું પ્રક્ષાલન એ ત્રણ પ્રયોજન સહિત જે હોય, તે દ્રવ્યતીર્થ કહેવાય છે જે આચાર્યથી અથવા પ્રવચનથી મનુષ્યોને સમ્યક્પ્રકારે જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્રની પ્રાપ્તિ થાય તે બાવતીર્થ કહેવાય છે ”

તેમજ મગા નદી, પ્રયાગ મેત્ર વિગેરે દ્રવ્યતીર્થ છે, કેમકે ત્યાં જ્યાં પ્રાણીઓને બાહ્ય મળનું પ્રક્ષાલન તથા તૃષ્ણાનો નાશ વિગેરે થાય છે, પરંતુ કર્મરૂપી મળનો નાશ થઈ શકતો નથી. પણ બાવ તીર્થ તો જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્ર જ છે કારણ કે જ્ઞાનાદિકને પામેલા પુણ્યવતીને હુદ્દ અહીં કર્મરૂપી મળનો નાશ કરવા રૂપ સિદ્ધિ અત્યંત ધટી શકે છે આવા પ્રકારના બાવતીર્થને કરનારા જ હોય તે તીર્થકર કહેવાય છે આવા ભૂત, ભવિષ્ય અને વર્તમાનકાળ સુખથી સર્વ તીર્થકરોના ચરણકમળને નમન કરીને, તે ચરણકમળ કેવા છે? તેનું વિશેષણ આપ છે નિ શેષ અન્વે સમગ્ર અવા જ મનુષ્ય, સ્વર્ગ અને મેક્ષાદિકના મુખે, તેમજ કદ અન્વે મૂળ કારણ જેમ કદથી બરુપતિ (ચક્ષાદિક)ની ઉત્પત્તિ થાય છે, તેમ બરુપતના ચરણની નવા જ સમગ્ર મુખસમૂહનો હેતુ છે તેથી કરીને ‘ નિ શેષ મુખોના કદરૂપ નાં વિચારણુ સુજા છે આ કારણથી તમના ચ જુને નમસ્કાર નમન આરંભ થાય છે અર્થાત્ કોઈ શકા કરે કે ‘ દુ મૂલુ પુદિવા ના ધન્ય પણ હિતપદશને કદુ છુ અમ જ કહ્યુ, તે કમ

અનુસરીને સિદ્ધાંત (આગમ) માં પ્રતિપાદન કરેલી ખવિત્રિયારિ-
ત્રેની ક્રિયાઓના સમૂહને સ્વીકારે છે, અને જેઓ અભવ્યો છે, તેઓ
સર્વ પ્રાણીઓને હિતકર અરિહંતનું શાસ્ત્ર સમ્યક્ પ્રકારે શ્રવણ
કર્તા છતાં પણ એકાંતે તેમાં રૂચિવાળા (શ્રદ્ધાવાળા) થતા નથી,
તેમજ સમ્યક્ પ્રકારે તપ-સંયમની ક્રિયા આચરતા નથી. તેથી તેઓ
ગૌરવને યોગ્ય એવા નાગરિક લોકના વ્યવહારમાં ગ્રામ્ય લોકની જેમ
અરિહંતના ધર્મમાં અધિકારી નથી. આ કારણથી તેમની ઉપેક્ષા
કરવી એ જ કમ્પાણ્યકારી છે' વગી મર્વ પ્રાણીઓના ઉપકારકર્તા
ભગવાન જાતે ઉપદેશક છતાં પણ અભવ્યોના અતઃકરણમાં સદુપદે-
શના લેશનો પણ પ્રવેશ નથી થતો તે તેમના અતતા પૂર્વ ભવોમાં
ઉપાર્જન કરેલા અત્યંત દુર્લેષ પાપોનો જ પ્રભાવ છે એમ જાણવું,
પરંતુ નિર્દોષનું પોષણ કરનાર જિનેશ્વરનો તેમાં કાંઈ પણ દોષ નથી.
તે વિષે સ્વોપજ્ઞ મેઘદ્રાવિશિકામાં કહ્યું છે કે—

“ વિશ્વઘાતારિ દાતારિ સ્વયિ સમાપાતે પ્રયાતે મહા
મીષ્મગ્રીષ્મમરે પ્રવર્ષતિ પયઃપૂર્ણં ઘન પ્રીતિદમ્ ।

દુઃસાર્દ્રુપ્યતિ યઘગ્રામકરનં પવપ્રયાચાધિકા,
યજ્ઞધિર્ન પલાશશાગિનિ મહત્તત્કર્મદુષેષિતમ્ ॥ ”

હે મેઘ ! મહા ભય કર ઓળખાવતું ગયા પડી વિશ્વનું રક્ષણ
ગ્રામ્ય અને જંગલ એવાં તું આવીને પ્રીતિ આપનાર એવા જગ
મૂહને વરનાવે છે, તે વખતે જો કદાચ દુર્લેષી જવામાનું વન ર
જાતું છે, તથા પલાશ (ખાખરા) ના વૃક્ષ ઉપર ત્રણ પ.દશ
પ.કે પ.દશ દોળા નથી, તે તેના મહા દુષ્કર્મનો જ પ્રભાવ છે ”

વવું"—આશ્રય કરવો, કારણ કે સર્વજ્ઞના શાસનની એવા રૂપ મુખ્ય
ધનની વૃદ્ધિ વિના અસંખ્ય દુઃખસમૂહને પ્રાપ્ત કરાવનાર પાપમય
હથી ઉત્પન્ન થયેલ અત્યંત દુર્ગતિ અને ભયંકર દારિદ્ર્યરૂપ ઉપદ્રવનો
કદાપિ ક્ષય થતો નથી. 'વિશાળ રત્નાકર (સમુદ્ર) ની સેવા કોઈ
વખત પણ નિષ્ફળ થતી નથી. ' તથા નિરંતર શીળ પાળવું. સર્વજ્ઞ
મનની સેવાનું એ જ મુખ્ય ફળ છે કે સાધુઓએ અને શ્રાવકોએ
અદ્વાપૂર્વક સર્વદા મુશીબપણે રહેવું કદી પણ નિઃશ્વર અને નિર્મળ
શીલમા શિથિલતા કરવી નહીં એતનાવત પ્રાણીઓએ " આજે મારો
આત્મા ભલે છુટો રહે, કાલે નિયમ અને કદાનુકાનાદિકનું હું પાલન
કરીશ " એ પ્રમાણે કદી પણ ચિત્તમા ચિત્તવવું નહીં, કેમકે કાલ
ની કોને ખબર છે દ્વંધ ધર્મવાળાઓના જીવિતનું મુખ્ય ફળ એ જ
છે કે રોહિણી વિગેરેની જન્મ નિષ્કલ્પક શીળ પાળવું તથા કોઈને
પણ કદ આગ-ખોદુ કલેક દવું નહીં આ પ્રમાણે કરવાથી જન્મ-
પ્રાણી સમારના દુઃખજાગને છેદ છે ઊઠી રાકે છે અહીં મૂળ
પ્રેરણાક્રમ જન્મ શબ્દ કદાં નથી તો પણ તેનો કર્તા તરીકે અધ્યાહાર
જાણવા સમાનના દુઃખરૂપી ભાગ એટલે જાગના જન્મી ભાગ જાણવી.
જન્મ જાગમા પદ મત્સ્ય અત્યંત દુઃખી થાય છે અને તેને છેડીને
જવાર ખડા નીકળે છે ત્યારે મુખી થાય છે-તે વિના મુખી થતો
નથી, જ જ પ્રમાણે આ જન્મ પણ જન્મજાગને છેદવાથી જ મુખી
થાય છે પણ અમન એવા ધણા વિક પાળી મુજા અને પ્રજા આગ
જાગથી બરેલા અન્ય મનની નવારૂપ પ્રવર્તે કરવાથી ખડે મુખ મળતું
નથી. જામ કરવાથી શ્રી જિનમનનું આરાધન કરના મનુષ્યને જ
આનંદનિક અન્ય જનન નુપત્તમૂહની પ્રાપ્તિ થાય છે એમ કહ્યું,
—થા આ ના-અમ ઉત્તારન નુપનો જામ દખાયા છે, એટલે કે

જેનું ચિંત્ન વિનમતમાં આસક્તિ હોય છે તે મનુષ્યને ઉત્તર-શીંગ
 પાગવાથી વિશ્વમાં અત્યંત પ્રગ્લંભીયપણું પ્રાપ્ત થાય છે. અને જો
 શીંગને ધારણ કરે છે તો તે અવગ્રહી બીજાને કલક આપનાર થઈને નથી
 વળી તેથી કદીને તત્ત્વજ્ઞાનની પ્રાપ્તિ થવાને લીધે તેની મુખા બાળાથી
 નિવૃત્તિ પણ સિદ્ધ થાય છે. આ પ્રમાણેની લાઘા પુરુષોને હિતશિક્ષા
 દેવી તે એકકારી છે. આ શ્લોકના બીજા પાદમાં અદ્વૈત, અત્યંત અને નિ
 ર્મળ એવા શીંગ શુભને પ્રગટ કર્યો છે. પુરુષે પોતાની પરણેલી સિવાય અન્ય
 સર્વ સ્ત્રીઓનો નિરંતરને માટે ત્યાગ કરવો, અને સ્ત્રીએ પરણેલા પતિ
 સિવાય અન્ય સર્વ પુરુષવર્ગના સર્વદા નિષેધ કરવો તે
 શીલ કહેવાય છે. પહેલા પાદમાં સર્વજ્ઞના મનની સંવા કરવાનો ઉપ
 દેશ દેહો, અને ત્યાં પડી શીંગ પાગવાનું કહ્યું, તે સુવર્ણની મુદ્રિ
 કામા રત્નની યોજનાની જેમ યોગ્ય છે, કેમકે સ્ત્રી વિનમતનું
 આરાધન સર્વ મતેષામાં શ્રેષ્ઠ છે, તેની આનંદના કરનાર આવક પુરુષ
 ની પ્રલાવના કરતો હતો જો શીલ યુક્ત હોય તો તે અત્યંત પ્રશ
 સ્તાના સ્થાનને પામે છે. દ્વિતીય પાદનું તાત્પર્ય એ છે જે પૂર્વ
 બીજા પાદમાં સર્વદા શીંગ પાગવાનું કહ્યું માટે જો શીંગવાન પુરુષ
 કોઈને ખોટું કલક ન આપે તો તે સુક્ષ્મ છે, કેમકે શીંગવાગાને
 મિત્ર ને હિત બોલવાથી અત્યંત ગ્રાણ પ્રાપ્ત થાય છે તેથી કોઈને
 ખોટું કલક દેવું નહીં. આ શ્લોકમાં વિનમતાની સંવા ઉપર કેશરી
 ચારનું, શીલ ઉપર રોહિણીનું અને દ્વિતીય પાદ ઉપર વૃદ્ધા સ્ત્રીનું એમ
 ત્રણ દશાંત લીલામાં અનુક્રમે વિસ્તારથી અસરકારક રીતે આપેલા છે.

પંચમિયવ્યં ન પંચમ દ્વિદં, 'કમ્મ કેગિઝા ન કેયાઝવિ રુદં ।
 મિત્તેણં તુંહં ચ મેગિઝા મુંદં, 'જેણં મેવિઝા તુંદં જીવે મેદં ॥૩૥॥

મૂળાર્થ—પરતુ' હિં પ્રકાશિત કરતું નહિ, કુદ કર્મ કરાવિ કરતું નહીં, તથા શુદ્ધ માણુમને પણ મિત્ર ગુણ અણુમાં, જેથી કરીને હે હવે ! તારું કરવાનું માન. ૩

દીકાર્થ—પૂર્વ ક્ષોભના સીમા પાદમા કમલ આપવાને સર્વથા નિરોધ કર્યો, ત્યારપછી પશ્ચાત્તિની અવેશજ્વાલા કરસી, તે પણ અપોઆ છે એમ કહ્યું. જે પુરુષ અન્ય જન ઉપર કલહનું આરોપણ નહીં કરે, તે પશ્ચાત્તિની અવેશજ્વાલા પણ કરચે નહીં આ ત્રીજા કાવ્યની વ્યાખ્યા કરતા કહે છે કે—પરતુ' હિં અંતરે પારકા દોષની પ્રગટતા દોષની પામે કરસી નહીં તેમા પણ પાર્શ્વના દાતાર એવા શુદ્ધના અંક ત્યાજ્યકારક-પાપકારક હિંદો કદાપિ ભોળ નહીં તે વિષે શીલકાવૈકા વિષ સૂત્રમા કહ્યું છે કે

“યયં તુ અગુણસ્પર્શી, ગુણાશં ચ વિવક્ષત ॥
તારિમાં મરણતેજવિ, તાગહેદ મંચરં ॥
વદ્ ગુણેદ કર્મોદિ, વદ્ અસ્ફીર્હિ વિચ્છદ ॥
ન ચ દિર્ઘં ગુણ મમ્ય, મિત્તુ અસ્ક્તાતમરિદ્દ ॥

જ બીજાના દોષને બોનાર હોય અને ગુણોને વર્જનાર હોય, તેવા સાધુ મરણાતે પણ સંવરની આરાધના કરી શકતો નથી. બ્રિમુ-મુનિ પોતાના કર્મવડે પણ સાધુને છે, અને નેત્રવડે પણ જુએ છે, પરતુ જટલું જુએ અને જોટલું સાલળે તેમજ સર્વ કહેવાને-પ્રકાશ કરવાને યોગ્ય હોતુ નથી ”

તથા—“ સતેહિં અસંતેહિં ” એન્ને કોઈના છતા અથવા અછતા દોષોને ભોળને પ્રગટ કરવા નહીં વિગેરે આ પ્રમાણે બાણીને

કીર્તિચંદ્ર નામના નાના બાળને દેવને ત્રીપે માનવાના
 ઉપાય કર્યા છે, પણ પુણ્યપ્રકૃતિને ત્રીપે મીનિપદ તેમ
 ગયો અને છેવટ સુધીના ઉપદેશથી તેને દીક્ષા પ્રદણ કરી તેમ
 પણ મમતવિશ્વને પાતાની દુષ્ટતા તણ નહી અને નાના બાળ
 પણ ઉપમર્મ કર્યા છે તે તે દુષ્ટે મુનિ ઉપન મર્મનો પ્રદાર કર
 પણ મુનિએ પૃથ્વીપર પડી ગયા છતાં સમાજ ધાન્ય કરી રા
 વખતે મુનિએ પાતાના આત્માને ઉપદેશ આપ્યો કે-“હે શુ
 દુ ખોથી કે પના એના તે પન્વશપણે નન, નિર્ધય અને નન્ક
 જમણ કરતા કયા કયા તીન દુ ખો સદન નથી કર્યા ? અજ્ઞાન
 મા પડેલો તુ અદ્ય કર્મરૂપી દુષ્ટ શત્રુઓરડે ઘણીવાર હુણ
 મારે છે ધીર ’ તુ મનમા વિગાડ ન કરીશ શીડપણે સમ
 ધારણ કરજે મોગ ઉત્પત્તિને તરી ગયા પાત્રી મુખે તરી ગકા
 નાના ખામોનીઆમા કયો પહિલ છે ? મારે હ શુવ ’ શત્રુ
 પણ પ્રમદતા ધારણ કરીને હિતા અને ધનનો ત્યાગ કર અતિ
 એવા મનનુ દમન કરી મમય પ્રાણીઓપ દપણાવનો ત્યા
 મનમા અકુર ભાવને ધાન્ય કર, માયા ગય અને નિહાન ર
 ત્યાગ કર, નર્વ પ્રાણીઓ પર મમતાભાવને ધારણ કર અને
 વિનયના મુખને વિશેષ મરીને પ્રહણ કર ’ ઇત્યાદિ શુભ વ
 શાપીને કીર્તિચંદ્ર મુનિ સક્રમતિને પામી ત્યાથી અરી વિદેહ
 ઉત્પત્તિ થઈ ચારિત્ર આરાધી મોક્ષ ગયા વિગે- હકીકત આવે

ધર્મના અર્થો સાધુઓ તથા શ્રાવકાને પણ નીર્ધરશી
 યોગ્ય છે, કમક વ્યાધિ આવ્યા પહેલાં જો આત્મહિત સાધી
 તે તે અતિ શ્રદ્ધા અલ્પત દુર્ધર એવું પાણીનું પૂર પ્રમરે

મીને કશું છે. કિલોપરંગ પણ લેમને જ કહેવાય છે તે વિશે
કશું છે ?—

“ ન મવતિ ધર્મઃ ધ્યાતુઃ, મર્ત્યલોકાન્નનો દિત્તધર્મેભ્યાં ।
મુરગોપ્તુષદ્વુષ્યા, વનુષ્યેહાન્નનો મવતિ ॥ ”

“ સર્વ મોક્ષસ્થાને કિલોપરંગનુ મળતું કશાથી મોક્ષ
ધર્મની પ્રાપ્તિ થતી નથી, પરંતુ જનુમદ બુદ્ધિથી કહેવાય
જાણતે તો આ નવનુ ધર્મની પ્રાપ્તિ થાય છે ” આ શબ્દોથી
શુદ્ધ રાજનો નિર્ધાર કર્યો છે

શરીરથી પણ શીર્ષધર્મો પણ જ ઉત્પન્ન છે એમ કહેવાને
પ્રથમ કાવ્ય કહ્યું છે —

જંપા ઉદિષ્યા નનુ કાર્તરિ વાહી, તયાં વનહા મનસો મમાહી ।
તોષ વિના ધર્મમમરે વર્મિના, વિસે કંઈ દુલ્ભનર તરિઆ ॥૪

મૂળાર્થ—જ્યારે નિર્લેપથી કાર્ત પાડુ (ઉમ) બ્યા
(શરીરમાં) ઉત્પન્ન થાય છે ત્યાર મનની નમાધિ (અવસ્થ) ન
પ્રાપ્તિ છે હવે વિચારો કે મનની નમાધિ વિના ચિત્તમાં ધર્મ
બુદ્ધિ શી રીતે નિષ્પાત્ત કરે ? જન કુ મના સમુદ્ધ શી રીતે ત
કાય ? અથાત્ કુ ખનો નાશ શી રીત થા શકે ? ૫

ટીકાથ—જ્યારે એન્સે કા. પણ વળત નિર્લેપે કરીને કા
પણ બ્યાધિ શરીરમાં ઉત્પન્ન થાય ત જ વળત ચિત્તની નમાધિ
ન-યગ જરૂર નાશ પામી જાય છે એમ બાબતુ નયાત બ્યા
ઉત્પન્ન થયે મનની નમાધિ ક્યાથી હાય ? જન ત સમાધિ વિ

મીને કહ્યું છે, હિતોપદેશ પણ તમને જ કહેવાય છે. તે વિશે વાચા મુખ્યે કહ્યું છે કે—

“ ન મવતિ ધર્મઃ શ્રોતુઃ, સર્વસ્યકાન્તનો હિતશ્રવણાન્ ।
 મુવતોઽનુગ્રહવુદ્ધા, વવનુસ્ત્વેકાન્તનો મવતિ ॥ ”

“ સર્વ શ્રોતાઓને હિતોપદેશનું શ્રવણ કરવાથી એકાંતપણે ધર્મની પ્રાપ્તિ થતી નથી, પરંતુ અનુગ્રહ બુદ્ધિથી કહેનારા એવા વક્તાને તો એકાંતપણે ધર્મની પ્રાપ્તિ થાય છે જ.” આ કાશ્યપીઅહીં બુદ્ધ શબ્દનો પ્રયોગ કર્યો છે.

ફરીથી પણ દીર્ઘદર્શી પણ જ ઉત્તમ છે એમ કહેવાને માટે પાંચમું કાવ્ય કહે છે.—

જયા ઉદિગ્ધો નણુ કોઽપિ વાહી, તયા પચઢાં મણસો મમાહી ।
 તોણ વિણા ધમ્મમદ્ધ વમિજ્ઞા, ચિત્તે કદ્દ દુક્કમરં તરિજા ॥૫॥

મૂળાર્થ—જ્યારે નિશ્ચયથી કોઈ પણ (ઉચ્ચ) વ્યાધિ (શરીરમા) ઉત્પન્ન થાય છે, ત્યારે મનની સમાધિ (અવશ્ય) નાગ પામે છે હવે વિચારો કે મનની સમાધિ વિના ચિત્તમા ધર્મની બુદ્ધિ શી રીતે નિવાસ કરે ? અને કુ ખન્યો મમ્મલ શી રીતે તરી ગકાય ? અર્થાત્ કુ ખન્યો નાશ શી રીતે થઈ શકે ? ૫.

ટીકાર્થ—જ્યારે એટલે કોઈ પણ વખત નિશ્ચયે કરીને કોઈ પણ વ્યાધિ શરીરમા ઉત્પન્ન થાય, તે જ વખતે ચિત્તની સમાધિ-વન્યતા જરૂર નાશ પામી જાય છે એમ બાણુવુ, અર્થાત્ વ્યાધિ ઉત્પન્ન થયે મનની સમાધિ ક્યાથી હોય ? અને તે સમાધિ વિના

નમાં ધર્મબુદ્ધિ શી રીતે જન્મે-રહે ? તથા દુઃખનો સમૂહ પણ એવ
 ા રીતે તરી-એત્તંગી શકે ? કોઈ પણ પ્રકારે તરી શકે નહીં. જે
 ખને કોઈ પણ રોગની ઉત્પત્તિ શરીરમાં થાય છે, તે જ વળતે
 ચેત્તની સ્વસ્થતા નાશ પામે જ છે, અને ચિત્તની સ્વસ્થતા વિના
 ધર્મબુદ્ધિ વૃદ્ધિ પામતી નથી, અને ધર્મ વિના એવને કેવળ મુખનો
 ખલાવ-દુઃખ જ પ્રાપ્ત થાય છે. એ પ્રમાણે એક બીજાને એક બી-
 જાનો આશ્રય છે, જેમ સનત્કુમાર ચક્રવર્તીને પોતાના શરીરમાં
 વ્યાધિનો ઉપલવ થયો છે એવું દેવ પાસેથી સાંભળતાં જ મુંદર
 વેદાધ્યનો રંગ પ્રગટ થયો અને ચારિત્ર મહત્ત્વ કર્તું તેમ અન્ય
 પંડિત પુરોએ પણ તત્ત્વ જ સ્વહિતનું અભ્યસ કરવું. આ વિષય
 ઉપર ચાચા ચક્રવર્તી શ્રી સનત્કુમારની કથા વિસ્તારથી આપી છે.
 તેમાં શ્રી સનત્કુમારના શરીરની મુંદળાનું વર્ણન શકે ઉદ્રના મુખથી
 ધવળ કદીને તેને નહીં માનનાજ એ દેવતાઓ પ્રાણજીને રૂપે આવી
 તેનું તેવું જ ઉત્કૃષ્ટ સ્વરૂપ જ્ઞાન વેળાએ જોઈ આશ્ચર્ય પામ્યા.
 ત્યારપછી ચક્રીના કહેવાથી રાજસભામાં સર્વ વરસાલંકારથી ભૂષિત
 એવા તેને જોવા આવ્યા, પછી તે વખતે તેમણે પૂર્વ સ્થિતિ નજોવાથી
 માથું ધુળાવ્યું. તેનું કારણ પૂછતા તેમના શરીરમાં અનેક વ્યાધિઓ
 ઉત્પન્ન થઈ ગયેલા હોવાથી તેની સર્વ શોભા નષ્ટ થઈ ગઈ છે એમ
 અવધિજ્ઞાનવાળા દેવાના કહેવાથી ચક્રીએ સ્તબ્ધ. એટલે નાશ પા
 મેલી શરીરની મુંદળા જોઈને ચક્રીનું અભિમાન નાશ પામ્યું, તેણે
 વિચાર્યું કે—“એક સજ્જન આટલું બધું રૂપ નાશ પામ્યું તો વર્ષા
 ગયા પછી તો તે કેવું થશે ? તેનું અનુમાન પણ થઈ શકતું નથી
 આવા ક્ષણભંગુર શરીરને માટે મેં પ્રાણીસમૂહનો નાશ કરી શું શું
 પાપ નથી ઉપાર્જન કર્યું ? જે આવા એક શરીરની પણ આવી દગા

ધીને કહ્યું છે, હિતોપદેશ પણ તેમને જ કહેવાય છે તે વિષે વાચક મુખ્યે કહ્યું છે કે—

“ ન મનતિ ધર્મઃ ઓતુઃ, સર્વસ્યેકાન્તતો હિતશ્રવણાત્ ।

મુવતોન્નુગ્રહબુદ્ધ્યા, યવનુસ્ત્વેકાન્તતો મવતિ ॥ ”

“ મર્ષ ઓતાઓને હિતોપદેશનું શ્રવણ કરવાથી એકાતપણે ધર્મની પ્રાપ્તિ થતી નથી, પરંતુ અનુગ્રહ બુદ્ધિથી કહેનારા એવા વક્તાને તો એકાતપણે ધર્મની પ્રાપ્તિ થાય છે જ ” આ કાબુથી અહીં બુદ્ધ શબ્દનો પ્રયોગ કર્યો છે

હરીથી પણ હીર્ષદર્શી પણ જ ઉત્તમ છે એમ કહેવાને માટે પ્રથમ કાવ્ય કહે છે —

જયા ઉદિગ્ધો નણું કોર્જિ વાહી, તયા પળદા મણસો મમાહી ।

તીણ તિણા ધમ્મમર્હ વમિજા, ચિન્ને કંદે દુસ્કમરં તરિજા ॥૫॥

મૂળાર્થ—જ્યારે નિશ્ચયથી કાર્મ પણ (ઉમ) વ્યાધિ (શરીરમાં) ઉત્પન્ન થાય છે ત્યાર મનની નમાધિ (અવશ્ય) નાશ પામ છે એન વિચારના કે મનની નમાધિ વિના ચિત્તમાં ધર્મની બુદ્ધિ રી રીત નિવાન કર ? અને કે ત્યા નમન રી રીને તરી નકાય ? અથવા કુ ખને નાશ ની ની થ ૩૩ ? ૬

ટીકાર્થ—જ્યારે જ છે કાર્મ એક મન નિશ્ચય કરીને કાર્મ પણ વ્યાધિ મરી મા ઉ પજ થાય, ત જ વનન ચિત્તની નમાધિ-વનન ૧ નાશ પામી જાય છે એમ અવગણ અથવા વ્યાધિ ઉ પત થય મનની નમાધિ ક્યથી ૬ ૧ ? અને ત નમાધિ વિના

ધીને કહ્યું છે, હિતોપદેશ પણ તેમને જ કહેવાય છે તે વિષે વાચક
સુખ્યે કહ્યું છે કે—

“ ન મવતિ ધર્મઃ શ્રોતુઃ, મર્વસ્યૈકાન્તતો હિતયેવણાત્ ।

બ્રુવતોઽનુપ્રદયુક્ત્યા, વક્તુસ્ત્વેકાન્તતો મવતિ ॥ ”

“ સર્વ ઓતાઓને હિતોપદેશનું અવલું કરવાથી એકાતપણે
ધર્મની પ્રાપ્તિ થતી નથી, પરંતુ અનુમત્ત બુદ્ધિથી કહેનારા એવા
વક્તાને તો એકાતપણે ધર્મની પ્રાપ્તિ થાય છે ” આ કાન્ધુથી અહીં
પ્રુથ શબ્દનો પ્રયોગ કર્યો છે

ફરીથી પણ નીર્ધર્યથી પણ જ ઉત્તમ છે એમ કહેવાને માટે
પાચમું કાવ્ય કહે છે —

જયા ઉદિષ્ઠા નહુ કોઽપિ વાહી, તયાં વણદ્વા મણસો મમાહી ।

તૌણ વિણા ધમ્મમર્મ વમિઝ્ઝા, ચિત્તે કહં દુક્કમરં તરિઝ્ઝા ॥૫॥

મૂળાર્થ—જ્યારે નિશ્ચયથી કાર્થ પણ (ઉચ્ચ) વ્યાધિ
(શરીરમા) ઉત્પન્ન થાય છે ત્યારે મનની તમાધિ (અવગચ) નાશ
પામે છે હવે વિચારો કે મનની નમાધિ વિના ચિત્તમા ધર્મની
બુદ્ધિ શી રીતે નિવાસ કરે ? અને કુ ખના નમૂહ શી રીતે તરી
અકાય ? અથાત્ કુ ખને નાશ શી રીતે થઈ શકે ? ૫.

ટીકાર્થ—જ્યારે અહીં કા. પણ વખત નિશ્ચયે કરીને કોઈ
પણ વ્યાધિ શરીરમા ઉત્પન્ન થાય ત જ વખત ચિત્તની નમાધિ-
નશ્યતા થતી નાશ પામી જાય છે એમ નહુવું અથાત્ વ્યાધિ
ઉત્પન્ન થયે મનની નમાધિ ક્યાથી છાત ? અને ત મમાધિ વિના

મનમાં ધર્મબુદ્ધિ મી રીતે વને—હે ? તથા હુ ખનો મમદુ પાત્રુ હવ
શી રીતે તરી—ઓગી શકે ? કાર્મ પત્રુ પ્રકારે તરી શકે નહીં નં
વખતે ત્રાઈ પત્રુ રોગની C પત્તિ શરીરમાં થાય છે, તે ન વખતે
ચિત્તની સ્વ-ચત્તા નાશ પામે જ છે, અને ચિત્તની સ્વ-ચત્તા વિના
ધર્મબુદ્ધિ વૃદ્ધિ પામતી નથી, અને ધર્મ વિના હવને કેવળ મુખનો
અભાવ—હુ ખ જ પ્રાપ્ત થાય છે એ પ્રમાણે એક બીજાને એક બી
જાનો આશય છે જેમ સત્પુત્રમાર ચક્રવર્તીને પોતાના શરીર-ન
બ્યાધિનો ઉદ્ભવ થયો છે એવુ દેવ પાત્રેથી સાલગતા જ મુદ-
વેનાચનો ન પ્રગટ થયો અને સારિત્ર પ્રહરુ કથુ તેમ અન્ય
પરિત્ર પ્રત્યે પત્રુ તત્ત જ વહિતનું આચ-ણ કેવુ આ વિષય
ઉપ-આથા ચક્રવર્તી થો તન કુમાની કથા વિસ્તારથી આપી છે
તેમા શ્રી મન-કુમાના શરીની મુદ-તાનુ વર્ણન શકે ઈદ્રના મુખથી
શ્રવણ કરીને તેને નહીં માનના જો દેવનાઓ શ્રાદ્ધજીને રૂપે આવી
તેનુ તેવુ જ ઉદ્દૃષ્ટ સ્વરૂપ નાન વેળાએ જોઈ આશ્ચર્ય પામ્યા
ત્યારપછી ચક્રીના કરેવાથી નાનભામા સર્વ વચ્ચાલકાથી ભૂખિત
એવા તેને જોવા આવ્યા પ-નુ ત વખતે તેમણે પૂર્વ સ્થિતિ ન જોવાથી
માથુ ધુજાનુ તનુ મ ભુ પૂજના તેમના શરીરમાં અનંક બ્યાધિઓ
ઉત્પન્ન થઈ નયેલા હાવાથી તની સર્વ શેષતા નષ્ટ થઈ ગઈ છે જેમ
અવધિજ્ઞાનવાળા દેવાના મંદવાચા ચક્રોજી જાણુ એવે નાશ પા
મેવી શરીની મુદ-તા જોને ચક્રીન અતિમાન નાશ પામ્યુ તેજ
વિચાર્યુ — એ દષ્ટાંત આટલુ જાણુ કે પ નાશ પામ્યુ તો વપા
ગયા પછી તો ત કેવુ થય ? તેનુ અનુમાન પણ થઈ શકુ નથી
આવા દષ્ટાંત સુર શરીને માટે મે પ્રાણીસમૂહનો નાશ કરી મુ મુ
પાપ નથી ઉપાર્જન મ્હુ? ને આવા દષ્ટાંત શરીની પત્રુ આવી દગા

7

4 4 0 3 3 1 1 4 1 1

1947년 12월 12일
 1947년 12월 12일

$\frac{d}{dt} \left(\frac{1}{r^2} \right) = -\frac{2}{r^3} \frac{dr}{dt}$

પોર ઈર્મ કરનારા હોય, પરંતુ પત્રીથી તેને તણને શ્રીજિનાજ્ઞાને મારણ કરનારા થાય, તેમજ ત્યારપછી તીવ્ર ઉપસર્ગોને સહન કરી હૃવિતને પૂર્ણ કરે, તેઓ પણ સિદ્ધિસુખને પામે છે એ આશ્ચર્ય છે, એટલે કે તેઓ પણ શ્રી ભરતાદિકની જેમ કેવળજ્ઞાનરૂપ લક્ષ્મીને ભોગવનાર સભાગ્ય છે 'અહીં પ્રથમના બે પાદ ઉપર અર્ચુનમાત્રીનું દેશન આપેલું છે

જેઓ ધર્મના માર્ગને પ્રગટપણે એટલે નિષ્કટંપણે પ્રદર્શિત કરે છે તેઓ સસારના પારને પામે છે તે વિષે કહ્યું છે કે—

“ ઉમ્મમ્મદેસણાદ, મમ્મ નાસતિ જિણપરિદાણ ।

વાવજ્ઞદસણા સલુ, ન દુ લગ્મા તારિતા દહુ ॥

ફુડપાગડમકહતો, જહરિય ચોહિલામમુવહણદ ।

જહ મગવમ્મો વિસાલો, જરમરણમહોમ્મહી આમિ ॥ ”

જેઓ ઉન્માર્ગની દેશન્યવડે કરીને જિનેદ્રોના માર્ગનો નાશ કરે છે તેઓનું સમકિત નષ્ટ થાય છે, તેઓની સામું જોયું પણ યોગ્ય નથી જેઓ સ્ફુટ પ્રગટપણે યથાસ્થિત તત્વને કહેતા નથી, તેઓ બોધિલાભ (સમકિત) ને હણે છે ભગવાન મહાવીરસ્વામીને પૂર્વભવમા અન્યથા પ્રરૂપણ કરવાથી જન્મ, જરા, મરણરૂપ સસાર સાગર વિશાળ (એક કોડકોડો સામરોપમનો) થયો હતો આ વિષય ઉપર શિવમદ્ર અને શ્રીયકની કથા આપેલી છે

ન્યાદે અસત્ય ભાષા બોલવામા ન આવે, ત્યારે જ ધર્મમાર્ગ પ્રગટ કહી શકાય છે આ બન્નેનો પરસ્પર સબંધ છે તેજ કહે છે—

૧ વિસાજ્ઞા—વૈરાગલિજ્ઞા—વિશાજ્ઞાના સ્થામી નિપારાજનના ભાષા દોષથી વૈરાગિક તે મહાવીર સ્થામી આવે અથ પશુ થાય છે

મામિજણ નેવ અમંચમામા, નં કિંજણ મોગસુદે પિગાસા ।
 ચુંદિજણ નેવં પરમ્મ આમા, ધમ્માં યં કિંત્તી રૂપ મણ્ણયાસા ॥૬॥

— મૂળાર્થ—અસત્ય બાપા બોલવી નહીં, ભોગસુખને વિષે તૃપ્તિ મેળવી નહીં, પરંતુ આશા અંતર કરવી નહીં એ રીતે કુશાલી ધર્મ અને કીર્તિ પ્રકાશમાન થાય છે. ૯

ટીકાર્થ—આપાવર્તવાના પુદ્ગલોને અદલ કરીને જે મૂક્યા તે બાપા કહેવાય છે. અત્યુદ્ધને હિતકારક જે હોય તે સત્ય કહેવાય છે. તેનાથી વિપરીત જે હોય તે અસત્ય કહેવાય છે. વચન સત્ય જ બોલવું જોઈએ મોટા અંકેટમા પણ દરમિયાન અસત્ય બોલવું ન જોઈએ. તમામ પાત્ર ધર્મના વિચારમાં તો લેશ પણ કલ્પિકાચાર્યની જેમ અસત્ય બોલવું ન જોઈએ. મિહાતમા આપાનું સ્વરૂપ આ પ્રમાણે કહ્યું છે—
 “ ગૌતમસ્વામી ભગવાનને પૂછે છે કે—હિ ભગવન! સત્ય આપા કેટલા પ્રકારની હતી છે ? ” જવાબ—૯૪ પ્રકારની છે, તે આ પ્રમાણે—

“ જણવયશંમંયરઠયમ્મારે, નામેશ્વરુવેશ્વ પકુધસચ્ચેદ અ ।

પયહારમાવઽજાંગેદ, દમ્મં ઉવમ્મમચેશં ય ॥ ”

‘ જનપદમત્ય ૧, સમતત્ય ૨, સ્થાપનાત્ય ૩, નામસત્ય ૪, રૂપત્ય ૫, પ્રતીત્યત્ય ૬, વ્યવહારસત્ય ૭, ભાવત્ય ૮, ચોનત્ય ૯ તથા દશમુ ઉપમાસત્ય ૧૦ ” તેમા કુકલુ વિગેરે દેશોમા પાણીને પિન્થ, નીર, હલક ઇત્યાદિ શબ્દોથી કહે છે તે જનપદ (દેશ) સત્ય કહેવાય છે ૧, પાંચજુ વિગેરે સર્વે જાતિના કમજોની પકથી ગ્રાહ્યથી હિતપત્તિ છતાં લોકમા સૂર્યવિકાસી કમજજ પકજ શબ્દથી કહેવાય છે તે સમતત્ય ૨, લેખ્ય વિગેરેની બનાવેલી ગિનપતિમા

દાસ છું એ પ્રેમ-સાગ્ર અમૃત્ય ૫, દ્રેવથી મુખવાનને ધન્ય નિર્ગુણ કહેવો તે દ્રેવ અમૃત્ય ૬, હાથીથી અમન્ય બોલવું તે હાસ્ય અમૃત્ય ૭, ભયને લીધે અમૃત્ય બોલવું તે ભય અમૃત્ય ૮, આખ્યાયિકા-કથા વિગેરે કહેવાને વિષે આનંદ ઉપજવવાની ખાતર અમૃત્ય બોલવું તે આખ્યાયિકા અમૃત્ય ૯, અને જે સ્થાન ન હોય તેને સ્થાન કહેવો તે તેને ઉપધાતકારી થવું હોવાથી ઉપધાત અમૃત્ય કહેવાય છે ૧૦.

હવે ત્રીજી મુન્યામૃષા (મિથ) નામની ભાષા પણ દશ પ્રકારની છે, તે આ પ્રમાણે:—

“ ઉપપાદૌ વિગયરમીમેરે, જીવહમર્જાવેશય જીવમર્જીવેદ ।

તદ મીમગા મણંતાઃ, પરિચદ્મદ્વાયદ્મદ્વા ૧૦ ॥ ”

“ ઉપપાદ ૧, વિગત ૨, મિથ (ઉપપાદ વિગત) ૩, અવ ૪, અવૃત્ત ૫, અવૃત્ત ૬, અનત ૭, પરીત (પ્રત્યેક) ૮, અહા ૯, અને અહાહા ૧૦—આ દશને આશ્રીને મુન્યામૃષા એટલે મિથ ભાષા બોલાય તે તે નામની મિથ ભાષા કહેવાય છે ” તેમા આજે આ ગામમા દસ બાળકો નવા જન્મેલા છે, આપુ વચન બોલતા એ વાસ્તવિક રીતે દશથી ન્યુનાધિકના જન્મ થયા હોય તો તે ત્રાસુ તથા શૂક મર્ને હોવાથી ઉપપાદ મિથ કહેવાય છે ૧, એજ પ્રમાણે મણના ત્રાસમા બોલાય તે વિગત મિથ કહેવાય છે ૨, આજે અહીં દસ બાળકો જન્મેલા અને દસનું મરણ થયું એન એક સાથે ઉપપાદ અને વિગતના વિષયવાળું વાક્ય બોલાય ને ઉપપાદ વિગત મિથ કહેવાય છે ૩, અવતા અને મંદ્રા દૃમિની નાશિ હોય તેમા પ્રજ્ઞા અવતા હોવાથી તેને અવનાશિ કહેવી તે અવ મિથ કહેવાય છે ૪, તેજ દૃમિનાશિમા પ્રજ્ઞા મંદ્રા હોય અને યોદ્ધા અવતા હોય તેને અવૃત્ત રાશિ કહેવી તે અવૃત્તમિથ કહેવાય છે ૫, જમા ધજા દૃમિએ મંદ્રા

“ અણુવહિર્યં મણો જસ્મ, જ્ઞાપદ્ ચદુચ્ચાદં અદ્દમદ્દાદં ।
તં ચિંતિયં ચ જ લહદ, મંચિણદ પાવકમ્માદં ॥ ”

“ જેનું અનવસ્થિત મન ઘણા આહુદ દોહુદનું ચિંતવન કરે છે તે ચિંતિત વસ્તુને પામતો નથી, પરંતુ ઉલટાં પાપકર્મોને ઉપાજન કરે છે. ”

તથા પરની એટલે કોઈ પણ ચાચકની આશ્ચર્યો ભંગ કરવો નહીં. એ પ્રમાણે ત્રણ પાદમા કહેલા સત્યુત્થ કરવાથી પ્રાણીઓને ધર્મની પ્રાપ્તિ થાય છે, તેમ જ તેમની કીર્તિ પણ નર્પ દિશાઓમાં પ્રસરે છે—પ્રકાશમાન થાય છે, એટલે કે ચદ, સૂર્ય, અગ્નિ, નક્ષત્રો અને રત્નોના તેજના અમૂલની જેમ અત્યંત હૃદયમાન થાય છે. આ કહેવાથી તેને માટે આલોક અને પરલોકનું મુખ ફળ દેખાડ્યું છે

આ શ્લોકના પહેલા પાદ ઉપર કાલિકાચાર્યની કથા છે, બીજા પાદ ઉપર બ્રહ્મણના પુત્રની કથા છે, અને ત્રીજા પાદ ઉપર નરવાહન રાજાની કથા છે ૬

હવે પૂર્વોક્ત ધર્મના આરાધકાજ નિદ્ધિમુખને સાધી શકે છે, બીજાઓ સાધી શક્યા નથી તે ઉપર ઉપદેશનું શબ્દ કહે છે

દુરંતમિચ્છનમદંધયારં, પરિપ્ફુરતમ્મિ મુદુસિરારં ।

નં સુદમગ્ગાઉ ચર્લતિ જં ય. મંલાદગિજ્ઞા તિજપમ્મિ તે ય ॥ ૧૦

મૂળાર્થ—જેને અત કરીને ઘડ મારે તે એવું મિથ્યાત્વ રૂપી મદા નષ્ટકાર નિવારી ન શકાય એમ બાળકે રત્નની રહેતું છે તે છતાં પણ જ્યેષ્ઠ શુદ્ધ માર્ગથી ચત્તાવમાન થતા નથી તેઓજ પ્રલયમગ્ન આશ્વા કન્યા લાયક છે ૧૦

ટીકાર્થ—હ. ખે હરીને લેને જાત થઈ શકે તે દુરત કરેવાય
કે, એવો મિથ્યાત્વથી મહા અધાર અન્યત્ર દુષાર એટલે નિવારી
ન શકાય એમ વિસ્તાર થઈ છે તેને જોઈ શુદ્ધ આર્થથી સ્વાધ્યાયમાન ન
થાય, તેનો પ્રભુ જગત્મા 'હાથા-મથા' ક્રમ્વા સાવક છે આ વિ
ષય ઉપર જાતિવન અર્થનુ દયાનક ઉપનય સંદિગ્ધ કહ્યું છે. ૧૦

હવે સસારની અસારતા પ્રતિપાદન કરવાની હજી થી કહે છે —

અમૌતમમારસુદાણ કંઝો, જો રક્ષે પાવમંદ અવંઝો ।

અર્પણમેમો તિવંદે કિસેસે, મગ્મોપવગ્માણ કંદં મુંદે મે' ॥૧૧॥

મૂળાર્થ પાપભુદિવાળો જ પુરુષ અસા-સમારના મુખને
અર્થ પાપકાર્યમા રજા થાય છે, તે પાતાના આત્માને કંઈકમા નાખે
છે, તેને સ્વર્ન તથા મોહનુ મુખ શી રીતે પ્રાપ્ત થાય ? થાયજ
નહી ૧૧

ટીકાર્થ અસા એવા જલાના વેપવિકાદિક મુખને અસ
જ કાંઈ મદ બુદિવાળો મનુષ્ય પાપભુદિવાળો થઈને પાપકર્મ
રચામા રજા થાય છે, તે પુરુષ પાતાના આત્માને કંઈક એને બાપ
એવા ખેન મકારના કલશમા નાખે છે તેવા જીવાન સ્વર્ન તથા મા
હનુ મુખ કન મળે ? અર્થાત્ જ નસારના મુખન ખદુ માને ,
અને તથા તમ કાલનુ થકન સિદ્ધિના મુખન તત્પર્યે માનતા
નથી, તે બાજન તથા પ-જાવમ અન્યત્ર । તથા વશન તાન
ના થાય કે ન-નુ થાન કાલન ના પાડુ લારી જનુ તાન્ય નથી
આ વિષય ઉપર કન- । બી ૧૧ । નુ તથા નાનુ અમ બ
દાંતો બાપ્યા છે ૧૧

હવે સ્વર્ન તથા મોહન નાથવામા ઉપાવગ વિન કન જ
તને પ્રતિપાદન કરવા માટે કન ક

નરિંદદેવેસરપૂદ્યાણં, પૂયં કુર્યંતો જિણ્ણેદ્યાણં ।

દૃષ્ટ્વેણ માધેણ મુંદં ચિણ્ણેદ, મિન્દ્વત્તમોહં તદ્દ નિજિણ્ણેદ ॥૧૨

મૂળાર્થ—રાભઓએ (ચક્રવર્તીઓએ) અને દેવેન્દ્રોએ પૂજેલા જિનગિઓની દ્રવ્યવડે તથા ભાવવડે પૂજા કરતાં સાધુ તથા શ્રાવક શુભ કર્મને ઉપાર્જન કરે છે, તથા મિથ્યાત્વ મોહનીય કર્મને છૂટ્કું કરે છે. (ખપાવે છે.) ૧૨

ટીકાર્થ—નરેન્દ્રોએ—રાભઓએ તથા દેવેન્દ્રોએ—ઈન્દ્રોએ પૂજેલા જિનચૈત્યોની—રાગાદિકને છૂતનાર હોવાથી જિન કહેવાય છે, તેનાં ચૈત્યો એટલે ચિત્તને પ્રમોદ ઉત્પન્ન કરનાર જિઓ (પ્રતિમા) તેમની ગંધ, ધૂપ, પુષ્પ વિગેરે દ્રવ્યોવડે તથા ચૈત્યવહન, સ્તુતિ, ઉગ્રવિહાર, આજ્ઞાપાલન વિગેરે ભાવવડે પૂજા કરનાર શ્રાવક અને સાધુ મિથ્યાત્વમોહનીય કર્મને છૂટ્કું કરે છે જેમ નહીં છૂટ્કું થયેલું અત્તભરમ, અર્હ, શુદ્ધિકા વિગેરે ઔષધોના^૧ ભક્ષણથી છૂટ્કું થાય છે, તેમ કર્મનું અછૂટ્કું પણ જિનાર્ચનવડે જ છૂટ્કું થાય છે, તે વિના છૂટ્કું (નષ્ટ) થતું નથી તે વિષે શ્રી મહાનિશીથ સૂત્રમા કહ્યું છે કે:—

“પુણોઽવિ ધીપરાખાણં, પડિમાઠ. ચેદમાલણં ।

પત્તેયં મંધુણે વંદે. ઇગગ્ગો મત્તિનિન્નરં ॥

તેમિં તિલોગમહિયાણં, ધમ્મતિત્થંકરાણ જગગુરુણં ।

દબ્બચણમાવચ્છણ-મેદેણ દુહચ્છણં મણિયં ॥

૧ અનંત પ્રજાની ભગ્નતા અનેક પ્રજાની ભક્તિ અનેક પ્રજાની શુદ્ધિ તે એકાએક અછૂટ્કું વિનાશના ઔષધ તરીકે સાધુસામાન્યાવે છે મર્વ નાધિઓને નાશ અછૂટ્કું બાળે છે તેથીજ તેના અર્હા મન્વના કંટી છે

માત્રલક્ષ્મીમુગ્ધા રમા ચ દ્વચ્ચક્ષુઃ સુ જિગ્મ્સુ ॥
પદમા જાંઘા દુષ્કર્ષિ, ગિરીમ પદમચિય વમત્પા ॥”

“ વળી એવામાં આશ્વ (૫૦) મ નેત્રી લીનતાની પ્રત્યેક પ્રતિમાની એકાદ ચિત્તે ભક્તિ અદિત મુનિ કર્ણી, તથા તેને વદના મંત્રી વલ્લુ હોમ્યદે પુષ્પિત તથા ધર્મતીર્થને પ્રકટ કરનાર એવા જગત્પુરુષે દ્રવ્યપૂજન તથા ભાવપૂજન એમ બે પ્રકારનું ભવ્યન કરેલું છે તેમાં જે ઉપ વિદ્યાનાદિ જિજ્ઞાસાનુ પાલન તે ભાવપૂજા કહેવાય છે, અને જિનપ્રતિમાની પૂજા કરવી તે દ્રવ્યપૂજા કહેવાય છે પહેલી ભાવપૂજા મુનિઓને હોય છે, અને નૃહનીઓને બન્ને પ્રકારની પૂજા હોય છે, તેમ (ભાવપૂજા) અતિ પ્રથમ છે ” મુનિને મન, વચન અને કાયાની શુદ્ધિએ કરીને ૧/ ચાન્દ્ર મળધી કરાનુકાનનુ તથા ભાવીશ પરિપદાદિકનું બનં અનેક કાનિના ઉપ નર્તોનું નાદન કર્યું તે નર્તના ભાવપૂજાની બદન સમાયંત્ર જાગૃત્વા આવક પવિત્ર થઈને મુનિની જગત્પદે જિનેશ્વની પ્રતિમાને પ્રણામ કરી ગદ્ય દ્વાપી વસ્ત્રવટે બનવૂદાય કરી એક વદન, પુષ્પ, પુષ્પ આગા વિગેરેએ કરીને જે પૂજન કરે તે સર્વ દ્રવ્યપૂજા જાણવી આ પૂજાના વિષયમાં મનશ્ચક્રની આ વિસ્તારથી મ્હી છે ૧૨

હવે ક્રમે મ્હીને આવેલ પ્રમાણ પરિદાન સજધી ઉપદેશ આપે છે —

દુર્લભં મુનિર્લોકં નરણ સહિતા, પંચિન્દ્રિયસં પુનઃ જો લહિતા ।
પમાયમેવાઈ ગમિન્ન કાલ, મો લંધિદી નો મુરુમોહજાલ ॥૧૩॥

મુગ્ધાર્થ — જે પ્રાણી નન્કને વિષ નીમ્યું હું બનં સહન કરીને

પ્રાગ (અવસર) કહેવાય છે. ગ્રન્થ વર્તના દીક્ષા પચાવવાળા સાધુને આ-
ચાર્યકેટકપ નામનું અધ્યયન લખવું કહેવું છે, આર વર્તના પચાવ-
વાળાને સમ્યક્ પ્રકારે સૂત્રકૃત નામનું બીજું અંગ લખવું કહેવું છે,
પાંચ વર્તના દીક્ષા પચાવવાળાને વૃહતકેટકપ ને અલ્પકાર લખવું કહેવું
છે, આઠ વર્તના પચાવવાળાને સ્થાનાંગ અને સમવાયાંગ લખવું કહેવું છે,
દશ વર્તના પચાવવાળાને વિવાહપ્રતિષ્ઠિ (ભાગવતી) સૂત્ર, અચાર્ય વર્ત-
ના પચાવવાળાને ખુદ્ધિયાવિમાનપવિભક્તિ આદિ ધ્યેય અધ્યયન
શીખવવા કહેવું છે, બાર વર્તના પચાવવાળાને આસીરિય ભાવના
નામનું સૂત્ર શીખવવાની જિનેશ્વરીની આજ્ઞા છે, પદાર વર્તના પચાવ-
વાળાને દક્ષિણિયભાવનાની આજ્ઞા છે, તોળા, મસાર અને અદાર વર્તના
પચાવવાળાને અનુક્રમે ચારણભાવના, મદારસ્થાન ભાવનો અને
નેમગ્ગ નિમગ્ગ શીખવવાની આજ્ઞા છે, આઠાલીસ વર્તના પચાવ-
વાળાને દક્ષિવાહ નામનું બારમું અંગ શીખવવાની આજ્ઞા છે, તથા સં-

* આચાર્યકેટકપ ત દ્વિસાધનુવ ને આચાર્યસ્થ બીજા સુતરકેટકપી પોંચથી
નૂપા છે તે ૧ થી નવદાર સુત્રમા દસાકપ કષ્ટુ છે ૨ ખુદ્ધિયાવિમાનપવિભક્તિ
નદક્ષિયાવિમાનપવિભક્તિ, અન્યસિધા, રત્નસિધા ન વિવાહસિધા
૩ બાર વરમથી અદાર વરમ સુધીને માટે થી નવદાર સુત્રમા ભુદી
ગીતે કહેલ છે તે આ પ્રમાણ— બાર વરસના પચાવવાળાને અરણોપપાન,
રણોપપાન મરણોપપાન રૈશમણોપપાન ને રેશધવાપપાત લખવું કહેવું, તે
વરસના પચાવવાળાને હિંદુભજન, સમુદ્ધાજન કેવડોપપાત અને નામપચાવણી-
ના અધ્યયન લખવું કહેવું ચૌદ વરસના પચાવવાળાને સુવર્ણભાવના, પદાર
વરસવાળાને નારભજન, સોળ વરસવાળાને તેલનિર-મ અધ્યયન, સત્તર
વરસવાળાને આસીરિયભાવના અને અદાર વરસવાળાને દક્ષિણિયભાવના અધ્યયન
બધુ કહેવું ૪ તેવ-મ નિસ-મ તે ગેરસાગાને નેવલેરવા મૂડી તે સંબધી
દમીકતવાળું સત્ર સમગ્રપુ

“ ને શિષ્ય નિરતર ગુરુકુળમાં વાસ કરે, વિધિપૂર્વક ઉપમાન
પહુન કરે, સર્વને પ્રિયકારક આચરણ કરે અને પ્રીતિપૂર્વક સ્થિતિ
કરે, તે શીઘ્રપણે સૂક્ષ્મ શિક્ષાને લાભક (યોગ્ય) થાય છે ” ૧૪

હવે ખરીના કાવ્યમાં શુભ મનોરથ જ કહે છે—

કમંદુવાહીદરશોતદાણિ, સામાદયાનસસયપોમહાણિ ।

મિદ્ધાન્તપન્નત્તવિદ્યાણપુન્ન, અહં કરિસ્મં વિણ્યાદ સન્ન ॥૧૫॥

મૂલાર્થ—આડ કર્મ રૂપી વ્યાધિને હરવામાં ઔષધ સમાન
સામાયિક, આવશ્યક (પ્રતિકમલ) અને ઔષધને તથા વિનયારિક
મર્મ ધર્મકૃત્યને સિદ્ધાન્તમાં કહેવા વિધિપૂર્વક હું ક્યારે કરીશ ? ૧૫

ટીકાર્થ—આડ કર્મ રૂપી વ્યાધિન હરણ કરવામાં ઔષધની
ઉપમાવાળા સામાયિક અને આવશ્યક અન્વય ચતુર્વિંશતિમ્ભવ, વદનક
પ્રતિકમલ, પ્રત્યાખ્યાન અને કાયોત્સર્ગ તથા ઔષધને સિદ્ધાન્તમાં
કહેવા વિધાનપૂર્વક અન્વયે સૂત્રોક્ત વિધિ પ્રમાણે હું ક્યારે કરીશ ?
તેમજ આગળના કાવ્યમાં કહેવાશે એવા દશ પ્રકારના વિનય અને
વેદાવૃત્ય વિગેરે ધર્મકૃત્યને પણ હું ક્યારે આચરીશ ? આવા પણ
મનોરથ ઠંઠાણની ઇચ્છાએ કરીને અવશ્ય કરવા ૧૫

કરીશી પણ ધર્મકૃત્યની ઇચ્છાને જ પ્રગટ કરે છે—

આણ ગુરુણ મિરમા વહિસ્મ, મુચ્ચમિસ્ક વિઝેલ લહિસ્સી ।

કાદ વિરોહં મયલં ચદસ્મં, કયા અહં મદવમાપરિસ્મ ॥૧૬॥

મૂલાર્થ—ગુરુ પ્રહારાજની આજ્ઞાને હું ક્યારે ઠેરકે પહુન
કરીશ ? વિદ્યાળ એવી સૂઝ તથા અર્થની શિક્ષાને ક્યારે પ્રહણ કર

શકાય એવાં, સાધુઓએ જ અનુદાન કરવા તાયક અને ધીર પુરુષો-
એ સેવેલા પાંચ મહાનનોને હું ક્યારે વડન કરીશ? આ વિશે સ્થા-
નંગ સુગ્રમ કહ્યું છે કે—“અમલુ માધુ વળ મનો-ઓએ કરીને મહા
નિર્જરા તથા મહા પર્વવમાન (મન્વ)ને કન્નાર થાય છે. તે આ
પ્રમાણે—ક્યારે હું થોડું અથવા ઘણું શ્રુત ભાગીશ? ક્યારે હું કો
કવચિદ્વારની પ્રતિમાને અગીકાર કરીશ? અને ક્યારે હું સ્વપ્ન
મારણ નિઃ મલેખના કરીને ભાનપાણીનો ત્યાગ કરી તથા પાદપો
પગમ અનગન કરી મૃત્યુની દરજા ગણ્યા વિના વિદરીશ? આ
પ્રમાણે મન, વચન અને કાયાઓ કરીને મમલુ નિર્દય મહા નિર્જરા
કરે છે તા મહા પર્વવમાન કરે છે ’ વળી તણ મનોરથે કરીને
અમોગપામ (આવડ) મહાનિઃસર અને મહા પર્વવમાનને કન્નારો
થાય છે તે આ પ્રમાણે— ‘ તારે હું થોડું કામ પરિમલુ તથા
શુ? ક્યારે હું થોડું મન અભનર મ લી તી અનમાર
(માધુ) થઈશ? અને તારે હું સ્વપ્ન મરણનિક ગણના કરીને
મૃત્યુની દરજા ગણ્યા વિના વિદરીશ? આ પ્રમાણે મન, વચન
અને કાયા મહિત ભગવાન-દેવો અમોગપામ નહીં નિર્જરા અને
મહા પર્વવમાન કન્નારો થાય છે ’ ૧૭

શ્રી હેમચંદ્રમુનિએ થયું કહ્યું છે કે—

“ત્યસ્તમંગાં જીર્ણામા, મલસ્તિશ્વક્લેશઃ ।

મજ્જમાધુકરીં શૃતિં, મુનિચર્યાં કટા શ્રયે ? ॥”

“સર્વ તમનો ત્ય ન કન્નાર, અર્ધ વજ્ર ધાવ્ય કરનાર અને
મગવડે જેનું શરીર વ્યાપ છે એવો હું માધુકરી શૃતિનું મેવન કરી
ક્યારે મુનિપર્યાયે આશ્રય કરીશ?”

ગોપની શુભ ધ્યાનરૂપી ઉત્તમ જગમા હું ક્યારેચિર થઈને
 સુરસેવામાં રસિકે થયેલો હું સહસ્રરૂપના ચરણકમળમાં જમરની તુલ
 નાને ધારણ કરતો તેમના વિનયને ક્યારે કરીશ ? સુયમરૂપી ઉદાન
 મા કીડા કરતો હું ક્યારે સહસ્રરૂપી સાથે ભિન્ન ભિન્ન દેશોમાં અપ્રાપ્ત
 બંધપણે વિચરીશ ? હું જે કરીને ત્યાગ કરી શકાય એવા સંમત મૂલ્ય
 વ્યાપારને તજીને મોક્ષપુરીના માર્ગરૂપ પ્રમત્ત્યાને હું ક્યારે અંગી
 કાર કરીશ ? દુર્ગતોએ દુષ્ટ વાણીવટે મને કેવળ પમાડ્યા છતાં મને
 હું ઉપશમ રસમાં નિમગ્ન થઈ ક્રોધકવાયનો મ્યારે ત્યાગ કરીશ ?
 એવો દિવસ મને ક્યારે પ્રાપ્ત થશે ? વળી પુણ્યરૂપી રત્નોના નિષિ
 સમાન ઉપધાન (યોગ) નું વહન કરીને અગ, ઉપાગ આદિ સૂત્રો
 નું હું ક્યારે પાન કરીશ ? હું પોતાના શરીર ઉપર પણ નિરીક્ષણને
 ધારણ કરી ખીર મનવાગો થઉં છતાં પૂર્વક (અકાચરપણે) ક્યારે
 અમલ્ય ઉપમ ર્ના નમસ્કરને નમન કરીશ ? પાદ સમિતિ તણુ શુભિ,
 પદ્ય મહામન અને અગર સ્વાર શીલ મને હું ક્યારે વહન કરીશ ?
 આરિઠ અ પ્રિકાન કરી નકરૂરના ચરણકમળની નસ કરતો હું ગ્રામ,
 આકર અને નાનકિતન વિદે અપ્રતિબંધપણે કયા નિહાર કરીશ ?
 મનના અતિ રાહિક દોષના રાહકી નવ પ્રા પ્રિયાના નાથ થઈ,
 મુખાવને વિદે રમાન પ્રેમકે । તથા રસ જન વિદે મૂર્છા
 નહિત થઈ રસ જન વિનય વિનય વિનય તથા પ્રાપ્તિઓ પર
 ઉપાદેશ રસમાં રમીડ જની કસા મુનિશ્વરે રાંધી ગ્રાથે કીડા
 રસા ઉત્તિ થયે ? ત્યાં શુભ મનો થાની થે પ્રિયુ અવલ
 ન કરી તનિદ રા નિરતન કરના રાસે અંકશ તનમુનિ
 પાતાના જાતિને મારવા માટે આવ્યો તે મને ભાઈઓ એક
 રથાન એકા મે । પદ્ય રાની કરના હતા તથા અકરમાત વિદુત

ત યવાથી તે બંને મરણ પામ્યાં. તેમ પિતાએ કોઈ રાત્રી સુનિને
ની ગતિ પૂછી, ત્યારે સુનિએ કહ્યું કે— મિત્ર ઓધર્મ દેવલોકને
ને સેન વ્યંતરે ખતિને પામ્યો છે. તેમ વિપરીત થવાનું હાલ
છતાં સુનિએ કહ્યું કે મિત્ર શુદ્ધ સ્વભાવવાળો. દોષવાંધો બુદ્ધવાસને
એ સદીને પંચ મતિધર્મમાં તથા મિત્રાંતમાં શ્રેષ્ઠ દોષવાંધો શુભ
તિને પામ્યો છે બંને સેન સુનિ યવા છતાં પણ આરિત્રમાં પ્રભાવી
તે, તેથી તે વ્યંતર થયો છે. વિગેરે ૧૮

દુષ્ટ ઉત્સુક પ્રકૃતિવા દરવાથી મહા દોષ લાગે છે, તે કહે છે—

નિ જૈ શુભવિરુદ્ધમાસંગા, ન જૈ વરં મુદુ વિ વંદકારગા ।
જૈદવારી મમં પસુવિયા, તદંમણિરુદ્ધાર્જવિ અર્દવ પાવિયા ॥ ૧૯

મૂળાર્થ—જેઓ મુત્રની વિરુદ્ધ બાંધનારા દોષ છે, તેઓ
મત્યંત કામ કરનારા છતાં પણ આરા નથી. તેઓને મિત્રાંતમાં સ્વ-
પ્રદવારી કહેવા છે, તથા તેમના કર્મનની કમ્પા પણ અત્યંત
પાપકારી કહી છે ૧૯

દીકાર્થ—જેઓ નુત્ર એટલે મિત્રાંત તેવાથી વિરુદ્ધ બાંધે
વિપરીત બાવળ કરનારા એટલે ઉત્સુકને બાંધનારા નર પાશુ કરનારા
દોષ છે. તે માનુષ તાન નથી તેઓ કેવા દોષ ? અન્યત્ર કહેને
સહન કરનારા એટલે મીઠા આગળ પાશુ રૂપ તથા પિત્રવા
વિગેરે ધણા શરીરના કહેવાને તરુન કન્યા દોષ — પણ તેઓ
આરા નથી. તેઓને કેવા બાવળ ? નુત્રને તેમને — નર, દાવારી—
સ્વેચ્છાવિહારી કહેવા છે, તથા તેના દર્શનમાં — પણ પણ તેના મુને
તેવાની કમ્પા કરી દોષ તપાસ તે અત્યંત પાપકારી કુલ્પને ઉપદા
કરનારી કહી છે તે વિષે સ્ત્રી મુદતક-પ્રમુત્રને વિષે કહે છે —

“ઉસ્મૃત્તમાસગા જે તે, દુઃસ્વપ્નગાઢવિ મચ્છંદા
 તાયં ન દેસયં પિ હુઃ કષ્પઈ કષ્પે જયો મણિયં ॥
 જે જિણવયણુત્તિયં, વયણં માસંતિ અદ્ય મન્નતિ ॥
 સમ્મદિદ્દાણં તદંસણં પિ સંસારવુટ્ઠિકરં ॥”

“જેઓ ઉત્સન્નભાષી છે તેઓને દુઃસ્વપ્ન કરનાર છે
 પણ સ્વચ્છંદી બાળવા, તેમનું દર્શન કરવું પણ ચોંચ નથી એ
 સૂત્રમાં કહ્યું છે. જેઓ જિનેશ્વરના વચનથી વિરુદ્ધ વચન બોલે
 અથવા માને છે, તેમનું દર્શન પણ સમ્યક્દષ્ટિને સંસારની વૃદ્ધિ
 કરનારું છે.” ૧૬

જેઓ જિનાશાનું ઉલ્લંઘન કરનારા હોય તથા ઉત્સન્નની પ્ર
 પણા કરનારા હોય, તેઓ કષ્ટકારી ક્રિયાને કરતા હોય તેમણે તેઓએ
 કરેલું જાત નિયમાદિક સર્વ અનુષ્ઠાન નિષ્ફળ જ છે તે ઉપર કહે છે—
 અદ્ધકમિત્તા જિણગયઆણં, તવંતિ નિવ્વં તવમ્પમાણં ।
 પદંતિ નાણં તદ્દ દિંતિ દાણં, મર્ચં પિ તેમિં કયમ્પમાણં ॥૨॥

મૂળાર્થ—જેઓ જિનરાજની આજ્ઞાને ઉલ્લંઘન કરી ધણી
 તીવ્ર તપ તપે છે, જ્ઞાન ળણે છે તથા દાન આપે છે, તેઓનું કરેલું
 સર્વ કૃત્ય અપ્રમાણ-નિષ્ફળ છે. ૨૦

ટીકાર્થ—જિનેશ્વરની આજ્ઞાને ઉલ્લંઘન કરી તીવ્ર અને અ
 પ્રમાણ એટલે ઘણું છઠ્ઠ અઠુમાદિક તપ કરે છે. આગમરૂપ જ્ઞાનને
 ળણે છે, તથા અભયદાનાદિક દાનને આપે છે છતાંદિક સર્વ મિથ્યા
 આચરે કરીને જેમની બુદ્ધિ ઘટતી થયેલી છે એવા મનુષ્યોનું કરેલું
 નિષ્ફળ છે. તેમનું સર્વ અનુષ્ઠાન અપ્રમાણ જ છે—અપ્રમાણપણને

મુદ્દાર્થ—જે ક્રોધાદિક મોગ કષાયો છે, તે ખરેખર પ્રત્યક્ષ રૂપ વાળા પિશાચોંજ છે, તેઓ આ સમગ્ર લોકને છળે છે, અને ઉમડું ખને આપે છે-કરે છે. ૩૦

ટીકાર્થ—ક્રોધ છે આદિમાં જેના તે ક્રોધાદિક કહેવાય છે તે અને દશ એટલે મોગ કષાયો પ્રસિદ્ધ છે. કષાયોમાં ક્રોધજ સુખ્યા છે. (લોકો કષાય ચાહે, ક્રોધનેજ ઓગળે છે) માન તો ક્રોધને અનુસરનારો છે વગી એ બન્નેનો અવિનાશાય છે, એટલે કે તેઓ એક બીજા વિના રહી શકતા નથી, અર્થાત્ જ્યાં ક્રોધ હોય ત્યાં અવશ્ય માન હોયજ છે. અને જ્યાં માયા હોય ત્યાં લોભ પણ હોય છે, એ બન્ને પણ એક માથેજ નહે છે, એટલે કે જે પુરૂષ માયાવી હોય તે અવશ્ય લોભી હોય જ છે, અને જે કોઈ માયા રહિત હોય તે લોભ રહિત હોય છે ક્રોધ, માન, માયા અને લોભ એ ચાર પ્રકારના કષાયો છે તે દરેકના મજબૂતન, પ્રત્યાખ્યાન, અપ્રત્યાખ્યાન અને અનતાનુમધિ એવા આ ચાર ભેદો હોવાથી સાત પ્રકાર થાય છે. તેમાં ચારિત્રી સાધુને પણ કેટક જ્ઞાત્યમ્યમાન કરવાથી સંજ્ઞાન કહેવાય છે, સર્વવિરતિનો નિષેધ કરવાથી પ્રત્યાખ્યાનાવસ્થા નામનો બીજો ભેદ છે, દેગ વિનિતિ અને નર વિનિતિ એ બન્નેના પ્રત્યાખ્યાનનો નિષેધક હોવાથી ત્રીજો નેજ અપ્રત્યાખ્યાન નામનો છે અને અનત શવ સુખી અનુમધિ કળવના અનુમરનાર હોવાથી ચોથો કષાય અનતાનુમધી નામનો કહેવાય છે. તે કે આ અનતાનુમધી કષાયનો ઉદય બીજા ત્રણ પ્રકારના કષાયોના ઉદય વિના હોતો નથી, તો પણ અવશ્ય અનત નસાના મૂળ કારણરૂપ મિથ્યાત્વના ઉદયનો આશ્રય (આકર્ષણ કરનાર) હોવાથી તેનેજ અનતાનુમધી એવું નામ

• છે કહ્યું છે કે—

સંત્યજન અપ્રત્યાખ્યાન ક્રોધ ૩, સંત્યજન અનતાનુભવી ક્રોધ ૪
એજ પ્રમાણે પ્રત્યાખ્યાની, અપ્રત્યાખ્યાની અને અનતાનુભવી ક્રોધ
ધના પછુ ચાર ચાર ભેદ કરવાથી સોળ પ્રકારનો ક્રોધ થાય છે એજ
પ્રમાણે માન, માયા અને લોભના પછુ સોળ સોળ ભેદ થવાથી કુલ
ચોસઠ ભેદ થાય છે એ આ કથાઓના ચોસઠ પ્રકાર ન હોય તે
કૃષ્ણ, યેશુક અને સત્યકિ વિગેરે કે જેઓ ક્ષાયિક સમકિતવાળા
હતા, તેઓ પછુ નરકગતિમાત્રી કેમ હોય ? માટે તેમા સંત્યજન
અનતાનુભવીનોજ ઉદય કારણરૂપે છે એમ સિદ્ધ થાય છે.”

જે ક્રોધાદિક સોળ કથાઓ છે, તે પ્રત્યક્ષ સ્વરૂપવાળા પિત્તાદિ
જ છે એમ જાણવું તે કથાઓનું કર્તવ્ય-કર્મ કહે છે તે કથાઓ
આ પ્રત્યક્ષ દેખાતા સમય લોકને છળે છે, તથા શરીર અને મન સ
ભવી ઉમ્મ દુ ખને આપે ॥ જેઓ કથાચરૂપી પિતાદિથી કળાયા નથી
તેઓજ ધીર કહેવાય છે, બીજાઓ ધીર કહેવાતા નથી. તે ઉપર
શ્રીકૃષ્ણ ત રાજર્ષિની કથા આપેલી છે ૩૦

હવે અન્યનો ઉપહાસ (હાસી) કરવો તે ઉત્તમ પુરૂષોને અ
ત્યત અનુચિત ॥ તે વિષે ઉપદેશ આપે છે —

પરોપહાસ નં કંદિપિ કુંજા, સંદુત્તણ જેણ જેણો સંદિજા ।

પરસ્સ દોસેસુ મણ નં દિજા, ધીમ નરો ધમ્મધુર ધરિજા ॥૩

મૂળાર્થ — જે કરવાથી માણસ લઘુપણને પામે છે એવું પ
રનું ઉપહાસ કદાપિ કરવું નહીં, તથા પરના દોષોને વિષે મન દેવું
નહીં એમ કરવાથી જીવિમાન મનુષ્ય ધર્મની પુરાને ધારણ કરી
શકે છે ૩૧

ટીકાર્થ — પરનો એટલે પોતાથી બીજાનો ઉપહાસ એટલે

જને જેની સમીપે આવીને જણીએ તે ઉપાધ્યાય-તેઓ માર
અંગને મણુવનારા હોય છે; તથા સાડું એવું દર્શન તે મુદ્ધર્મ-
સાધિક, ઔપચારિક, ક્ષાયોપચારિક વિગેરે લેલવાનું સમ્યક્ત્વ જાણી
ઉપાધ્યાય અને સદર્શન એ બે શબ્દનો દ્વન્દ્વ સંભાસ કરેલો છે. જો
ઉપર કહેલા સર્વનો (દશેનો) કે જન્મ ! તું વિનય કર. આ દર્શને
વિનય કરનાર પુરુષ સમ્યક્ત્વની શુદ્ધિને પામે છે; કારણકે તીર્થક-
રોએ વિનયને જ ધર્મનું મૂળ કહેલો છે. વિનયધર્મને વિષે આ દર્શને
જ વિનયને યોગ્ય કહેલા છે, બીજાને કહ્યા નથી. આ દર્શનો વિનય
કરનારા પ્રાણીઓ સ્વર્ગ તથા-મુક્તિપુરીના મૈધર્મને લોગવનારા થાય
છે. આ લોકમાં પણ રાજા, પ્રધાન તથા માતાપિતાની કાર્તિમાં તપર
થયેલા મનુષ્યો એક પામતા નથી, તોપણ અર્ધન વિગેરેના વિનય
કરવાથી તો એક પામેજ થોના ? એવા એરરદિનપણે વિનય કરનારને
આલોક તથા પરલોકમાં અવરજ ઉત્તમ પદની પ્રાપ્ત થાય છે. આ
દશ પ્રકારના વિનય ઉપર શ્રી બુદ્ધતિલકની કથા આપેલી છે. ૩૨

પ્રથમ સામાન્ય રીતે જણાવેલું સ્વરૂપ વિસ્તારથી કહ્યું છે, હવે
૫૫૩ ૫૫૪ ચાર લોકોએ ઉપદેશ આપે છે —

મંમે મંશામં વિદુ મિય્વરોમો, નં પારિયવ્વો કંયપારપોમો ।
જંમો મંદે પુમ્મવ્રત્તસમ મોમો, સંવંજજ કંરંમ વિ નંવં થોમો ॥૨૩

મૂળાર્થ — આપને પુદ્ધ કરનાર તીર્થ કોણ મન્ય હજાર પ્રાણ
પણ પાવણ કર્યો નહીં, કારણકે તેથી પુરુષથી જન્મનું ચોરણ થાય
છે અને કાળને પણ તેજ-સંતોષ મેળો નથી. ૩૩

૧. આ દશમાં જણાવેલું સ્વરૂપ જન્મ મંદે પુમ્મવ્રત્ત સંવંજજ કંરંમ વિ નંવં થોમો
આથી રહેલું છે.

ટીકાર્થ—માતા કવિઓને પણ વેરી સમાન એવું માન (અહંકાર) હૃદયમાં આવ્યું નહીં. કારણકે ધર્મને તથા અધર્મને વિશેષે કરીને બાણનાર મનુષ્ય પણ માનવકે કરીને જડની જેવો-મૂર્ખની જેવો થઈ જાય છે. મનમાં માન આવે તો જ્ઞાની પણ વિનયને લીધે અમાની થઈ જાય છે આ ઉપર શ્રીદશાસ્ત્રિસાહેબી કથા આપેલી છે. ૩૪

હવે માયાને તજવા વિષે કહે છે—

સુસાંદુવગ્ગસ્ત મયે અમાયા, નિસેહિયવ્વા સયયં પિ માયા ।
સમગ્ગલાયેણ વિ જાં વિમાયા-સમા સમુપ્પાદયસુપ્પમાયા ॥૩૫॥

મૂળાર્થ—સુસાધુ જનોના મનમાં સ્થાનને નહીં પામેલી (નહીં સમાયેલી) માયા નિરતર નિષેધ કરવા લાયક છે, કે જે માયા સમગ્ર લોકને પણ અત્યંત દુઃખ ઉત્પન્ન કરનારી અને જોરમાન માતા સમાન છે. ૩૫

ટીકાર્થ—સારા એવા સાધુઓ તે સુસાધુ કહેવાય છે, તેમના મનમાં નહીં સમાયેલી-સ્થિતિને નહીં પામેલી અર્થાત્ તેઓએ મન માં નહીં ધારણ કરેલી એવી માયા સદાકાળ નિષેધ કરવા લાયક-ત્યાગ કરવા લાયક ॥ જે માયા સમગ્ર લોકને પણ જોરમાન માતા તુલ્ય છે, કારણ કે તે અત્યંત પ્રમાદને-દુઃખને ઉત્પન્ન કરનારી છે. અહીં સાધુએ તો માયા કરવી જ નહીં એ સ્પષ્ટ છે, તથા કપટ રહિત ધર્મમાં પ્રવર્તવું એવો ઉપદેશ છે. ૩૫

હવે લોભને ત્યાગ કરવા માટે કહે છે —

જેણ મંવે વંધુજણે વિરોહો, વિવંકુણ રજ્જણમ્મિ મોહો ।
જો જંપિંઓ પાવતરુપ્પરોહો, ન સેરિયવ્વો વિસમો સ લોહો ॥૩૬॥

કરીને તથા દય પ્રકાશના વિનયને કરીને શાશ્વત સમુદાય જાનને શીખવું જોઈએ, તથા પોતાની જુદીજુદે સારી રીતે અર્થને વિચાર કરવો જોઈએ, તથા કષ્ટિ વિગેરે દય પ્રકાશને યતિધર્મ જાણવો જોઈએ. આ ઉપર મુખ્યત્વે તથા દુર્બુદ્ધિની કથા આપેલી છે ૨૬

હવે હાસ્યાદિક (નાક્યાય) નો ત્યાગ, છ મતોનું પાલન, ૫મ પ્રમાણનો પરિહાર અને પાંચ અંતરાયનું નિવારણ કરવાનો ઉપદેશ કરે છે —

દાસાદિક્ષર્ક પરિવસિયન્, હર્ક ચર્માણું તદ્ મંજિયન્ ।
મંચન્માયા નં દુ સંવિયન્, પંચનરાગાદિ નિવારિયન્ ॥૪૦॥

મૂળાર્થ—હાસ્યાદિકનો ત્યાગ કરવો, તથા છ મતોને સંજ્ઞા કરવા, ૫મ પ્રમાણને ન સેવવા અને પાંચ અંતરાયોને નિવારણ—તાજવા ૪૦

ટીકાર્થ—આ શ્લોક (હાસ્યાદિક તથા મત વિગેરેનો) સમજ કરનાર છે એનો મોટો વિચાર છે પરંતુ દસાત દારે કરીને કેટલાક અર્થ પ્રગટ કરીએ છીએ—હાસ્ય છે આદિ—પ્રથમ જેને તે હાસ્યાદિક કહેવાય છે તે હાસ્ય, રતિ, અરતિ, શોક, બય અને શુશ્રૂષા એ છ ॥ મૂળ શ્લોકમાં એકવક્ષણ કરવાથી જૂદા જૂદા એક વચનમાં લખેલો છે તે હાસ્યાદિકને માટે શ્રી ન્યાનામ સૂત્રમાં કહ્યું છે કે—
“ આ ત્યાગો (કારણો) એ કરીને હાસ્યની ઉત્પત્તિ થાય છે, તે ચાર સ્થાનો ના છે—જોડને, જોડીને, સાંભળીને તથા સંભારીને ”
હાસ્ય મોહનીય કર્મના ઉદયે કરીને હાસ્યની ઉત્પત્તિ થાય છે તે હાસ્ય કાર્થ નિમિત્તને લઈને અથવા નિમિત્ત વિના એમ બે પ્રકારે થાય છે પણ હાસ્ય કરવાથી તે કર્મના જાધન માટે થાય છે, તથા

રતિ અને અરતિ પણ કરવા યોગ્ય નથી. તેમાં હું મુખી છું એમ ને
 ધારણ તે રતિ કહેવાય છે, અને હું હુઃખી છું એમ ને ધારણ તે
 અરતિ કહેવાય છે. તે બંને સાધુએ કરવા યોગ્ય નથી. કોઈ પણ
 વસ્તુનો યોગ્ય કરવો તે યોગ્ય કહેવાય છે, મનને પ્રિય એવી વસ્તુનો
 નાશ થાય ત્યારે તેનો યોગ્ય કરવો યોગ્ય નથી. તથા ભય સાથે પ્રતિ-
 ર્દનો છે, તેનાં નામ આ પ્રમાણે છે—આલોક ભય, પરલોક ભય, આ-
 દાન ભય, અકસ્માત ભય, આશ્ચર્યિકા ભય, મરણ ભય અને અકર્મિત
 ભય. આ સાતે પ્રકારનો ભય મનમાં ધારણ કરવા યોગ્ય નથી. તથા
 ભુતપ્રેત-દુર્ગંધના પણ કરવા યોગ્ય નથી. તેમજ પ્રાણિધાતે, અસ-
 ત્ય વચન, અદ્વિતાદાન, મૈયુન, પરિમહ અને રાત્રિલોભન આ છના
 નિવેધરૂપ છે. મતોને સંભળ કરવા—આત્માને વિષે ધારણ કરવા તથા
 મધ, વિષય, કથાય, નિદ્રા અને વિકલ્પા નામના પાંચ પ્રમાદો સેવવા
 યોગ્ય નથી. તથા દાન, લાભ, લોભ, ઉપસોગ અને વીર્ય નામની
 પાંચ અતરાયો નિવારણ-નિવેધ કરવા યોગ્ય છે એટલે કે આત્મા
 યકી તેમને દૂર કરવા યોગ્ય છે, તેમનો પ્રવેશ આત્માને વિષે થવા
 દેવો નહીં. આ પ્રમાણે આ સ્તોત્રનો સંક્ષેપથી અર્થ કહ્યો. આની
 ઉપર મોટો વિસ્તાર છે, તેમાંથી કાંઈક હજાતમાં સૂચવ્યો છે. હાલ
 ઉપર હરિકેયિતુ હજાત છે, રતિ અરતિ ઉપર કરીક અને પુકરી
 કનુ ચરિત્ર છે, યોગ્ય ઉપર સમસ્તકીનુ ચરિત્ર છે, ભય ઉપર કામદે-
 વની કથા છે, અને દુર્ગંધ ઉપર મુનહની કથા છે.

હવે સાધુને યોગ્ય એવા છ મતોને ઉપદેશ સ્તોત્રના બીજા
 પાદમાં આપેલો છે. તે કહે છે તેમાં પ્રથમ પ્રાણુતિપાત વિરમણ
 નામનું ત્રણ પ્રકારે મન, વચન અને કાયાએ કરીને પાળવું.
 બીજું મુખ વચન વિરતિ મન ત્રણ પ્રકારે મન, વચન અને કાયાએ

કરીને પાગપું. શ્રીભું અદત્તાદાન વિરમણુ મન તેજ રીતે ત્રણ પ્રકારે
 ધાન્ડુ કરવું. ધ્યેયું મૈથુન વિરમણુ મન પણ ત્રણ પ્રકારે પાગપું.
 પંચમું મૃગશિર પશ્ચિમદને ત્યાગ કરવો તે તથા શાન્તિભોજન
 વિરમણુરૂપ છકું મન પણ તેજ રીતે ધારણુ કરવું. ધી પાશ્વિક
 સૂત્રની વૃત્તિમાં કહ્યું છે કે "સર્વ પ્રાણાનિધાનથી વિરમણું-નિર્વર્તણું,
 સર્વ મૃયાવાદથી વિરમણુ કરવું, સર્વ અદત્તાદાનની વિરતિ કરવી,
 સર્વ મૈથુનથી નિવૃત્તિ કરવી, સર્વ પશ્ચિમદને ત્યાગ કરવો, તથા સર્વ
 શાન્તિભોજનથી વિરમણું." આ મૃગ સૂત્રમાં સ્પષ્ટતા એ માત્ર લખેલો
 છે, તેથી સર્વથી એટલે ત્રણ, સ્વાચર, સુશમ અને બાહર બેદવાગા
 સર્વ હવેની રક્ષા કરવી તથા કરવું, કરાવણું અને અનુભોદવું એમ
 સમમ પ્રકારના પ્રાણાતિપાત્તદિકથી વિરતિ કરવી એમ બાણુવું,
 અથવા સર્વથી એટલે દ્રવ્યથી સર્વ હવેનિકાપના વિષયથી, હોત્રથી
 ત્રણ લોકમાં ઉત્પન્ન થયેલા હવેથી, કાગથી અતીત, અનાગત અને
 વર્તમાન અથવા દિવસ શાન્તિ રૂપ કાગને વિશે રહેલા હવેથી અને
 જાવથી તાગ દેવના વિષયવાળા સર્વ હવેથી (તેમના વધથી)
 નિર્વર્તન કરવું ઇદ્રિય, ઉદ્દામ, આયુષ્ય વિગેરે દશ પ્રાણીનો
 પ્રાણીયકી અતિપાત એટલે વિયોગ કરાવવાં તે પ્રાણાતિપાત કહેવાય
 છે, અર્થાત્ પ્રાણીના પ્રાણાનો વિયોગ કરાવવાં તે પ્રાણાતિપાત, તેનાથી
 વિરમણુ એટલે સમ્યક્ પ્રકારના જ્ઞાન અને શ્રદ્ધા પૂર્વક નિર્વર્તન કરવું
 ૧ તથા સર્વ એટલે તદ્દભાવનો (મત્ય પદાર્થનો) નિષેધ, અસદ્
 જ્ઞાન (અસત્ય પદાર્થ) ની ઉદ્દાવના (પ્રગટ કરવું તે), શૂદ્ધાજ્ઞ
 અર્થાત્ કહેવું અને નહીં-નિદા કરવી-એ ચાર ભેદવાળા મૃયાવાદને
 ત્યાગ કરવો અથવા કરવું કરાવવું વિગેરે ભેદવાળા, અથવા દ્રવ્યથી
 સર્વ ધર્માસ્તિકાપાદિક દ્રવ્યના વિષયવાળા, હોત્રથી સર્વ લોકાલોકના
 વિષયવાળા, કાગથી અતીતાદિક કાગવાળા અથવા શાન્તિ આદિક

કાગમાં વર્તતા અને ભાવથી ક્યાય તથા નોક્યાયાદિકથી ઉત્પન્ન થયેલા મૃધાવાદથી-અસત્ય વચન જોલવાથી વિરમણુ-નિવૃત્તિ કરવી. ૨. તથા સર્વ એટલે કરવું કરાવવું વિગેરે લેહવાળું અથવા દ્રવ્યથી સચિત્ત દ્રવ્યના વિષયવાળું, ક્ષેત્રથી આમ, નમર, અરણ્ય વિગેરેમાં રહેલું, કાળથી અતીત વિગેરે કાળે અથવા રાત્રિ વિગેરે કાળે રહેલું, અને ભાવથી રાગ, દ્વેષ કે મોહથી પ્રાપ્ત થયેલું એવું જે અદત્ત એટલે માલીકે નહીં આપેલું ધન, તેવું જે ગ્રહણ કરવું તે અદત્તાદાને કહેવાય છે, તેનાથી વિરમણુ કરવું. ૩. તથા સર્વ એટલે કરવું, કરાવવું અને અનુમોહવું એ ત્રણ લેહવાળું અથવા દ્રવ્યથી દેવ, મનુષ્ય અને તિર્થંચના લેહવાળું અથવા રૂપ અને તે રૂપની સાથે રહેલું બીજું રૂપ એવા લેહવાળું, ક્ષેત્રથી ત્રણ લોકમાં ઉત્પન્ન થયેલું, કાળથી અતીતાદિક અથવા રાત્રિ આદિક કાળને વિષે રહેલું, અને ભાવથી રાગ દ્વેષને લીધે ઉત્પન્ન થયેલું એવું મિથુન એટલે સ્ત્રી પુરુષનું ભેદલું, તેવું જે કર્મ તે મૈથુન કહેવાય છે, તેનાથી નિવૃત્તિ કરવી. ૪ તથા સર્વ એટલે કરવું કરાવવું વિગેરે લેહવાળા અથવા દ્રવ્યથી સર્વ વસ્તુના વિષયવાળા, ક્ષેત્રથી ત્રણ લોકમાં ઉત્પન્ન થયેલી વસ્તુના વિષયવાળા, કાળથી અતીતાદિક અથવા રાત્ર્યાદિકમાં ઉત્પન્ન થયેલી વસ્તુના વિષયવાળા અને ભાવથી રાગદ્વેષના વિષયવાળા પરિગ્રહથી નિવર્તન કરવું જે વસ્તુ મૂર્છાથી ગ્રહણ કરવી તે પરિગ્રહ કહેવાય છે. ૫. તથા સર્વ એટલે કરવું કરાવવું વિગેરે લેહવાળા, અને દિવસે ગ્રહણ કરેલું બીજે દિવસે ખાવું, દિવસે ગ્રહણ કરેલું રાત્રે ખાવું, રાત્રિએ ગ્રહણ કરેલું દિવસે ખાવું તથા રાત્રિએ ગ્રહણ કરેલું રાત્રિએ ખાવું

૧ રૂપ એટલે એની સખ્યા એટલે કે એક કાંઈ વસ્તુ અને તેની સાથે રહેલી બીજી વસ્તુ એ બંને મળીને મિથુન પુરુષ કહેવાય છે.

૧ પ્રકારે ચાર એકવાળા, અથવા દ્વયથી ચાર પ્રકારના આહારના તથવાના, શેત્રથી અહીંથીપણ ઉત્પન્ન થયેલા, કાગથી અતીતાદિક તથવા ત્રિયાદિક કાગે ઉત્પન્ન થયેલા અને બાવથી સમદેષને લીધે ઉત્પન્ન થયેલા સત્તિઓજનયકી નિવૃત્તિ કરવી ૬. આ પ્રમાણે સાધાન્યથી છ મતો કહ્યાં. આ છ મતો સાધુએ અવશ્ય પાળવાના છે, તેથી તેના પાલનમાં સંભવ થયું.

મૂળ શ્લોકના ત્રીજા પાદમાં પાંચ પ્રમાણોનો ત્યાગ કરવાનું કહ્યું છે, તેમાં પ્રથમ મતપાન ઉપર ચાદવ કુમારેની કથા આપી છે, ૫મી વિષય ઉપર સત્યકિની, કથા ઉપર મુળમચકીની, નિકા ઉપર પુઠરીકે મુનિની અને ચાર વિકથા ઉપર રૌહિણીની કથા આપેલી છે

મૂળ શ્લોકના ચોથા પાદમાં પાંચ અંતગથોને નિવારવાનું કહ્યું છે એટલે દાન, લાભ, લોભ, ઉપભોગ અને વીર્ય એ પાંચ અંતગથોને વિશેષ કરીને નિષેધવા યોગ્ય છે, તેમનો પ્રસાર થવા દેવો યોગ્ય નથી તેમાં પ્રથમ દાનાત્તગય ઉપર ધનભાગની કથા આપી છે તે ધનસાર છાસક કરોડ ધનનો સ્વામી હતો, છતાં તે એટલો બધો કલુસ હતો કે બગી બધેલી રાટલીનો કકટો પલ્લુ કોઈને આપતો નહોતો, બારણા પાસે ઠાણ વાચક આવ્યો હોય તો તેને ભેળને કોંધથી અગ્નિની જોગ જાગવ્યમ્બાન થતો, પેલાની તો ગદી વાત ? ૫૨તુ કોઈ અન્ય દાનારને ધર્મકાર્યમાં વ્યય કરતો જુએ તો તેના શરીરમાં સાતે મોટે-એકદમ તાવ ચડી આવતો હતો, માર્ગમાં કોઈ વાચકને સામે આવતો જુએ તો બીજે આઠે રસ્તે ચડીને નાશી જવાનો તે ઉપાય શોધતો હતો, અને બધા પામ્યો હોય તેમ તેનું આજુ શરીર મુજતુ હતુ કોઈ વાચક તેની પાને આવીને વાચના કરે તો તે કરી

૧૨૩૫ પુરી દાન દેવામાં પ્રીતિવાળી છતાં અને મધ્યાન્હ સમયે હાતા-
ના ઘર ઘર પ્રત્યે અટન કરતા છતાં લેશ માત્ર પશુ ભિક્ષા પામતા
હતાં. છેવટ પોતાની લગ્નિધી આહાર મળે તોજ લેવો-એવો એ
ભ્રમદ્ધ ધારણ કરી અતરાય કર્મને ખપાવી તે મુનિ શ્રેયપદને
પામ્યા. ૨.

લોગાતરાય ઉપર મુદતની કથા આવી છે તેમાં તે મુદત
કુટુંબિકને (કણ્ડીને) એક ચાકર હતો. તે ભોજન કરવા બેસે ત્યારે
તેની થાળીમાં જેવું તેવું અન્ન આવતું, તે પશુ ત્યારે ખાતો હતો
ત્યારે તેનો સ્વામી મુદત તેના માથા પર આવીને તરફેડા નાખતો
હે — “ અરે ! યાગી પડી મૂક, એકજમ ઉઠ, તારા જમવાના મુળમાં
તો માક હામ બધું વિનાશ પામે છે ’ આ શબ્દો પશુ તે એવી
રીતે કહેતાં કે જ્યાં તે બિચારો જમનાજના કિકરની જવા તે તુ
જાથી ભયભીત થઈને ખાતો ખાતો જ ઉઠી જઈ દોરતું હામકાજ
કરવા લાગતો કાઠ વખતે પાણી યાદી જ્યાંથી જળ વીલામો લાતા
ત્યાં તે મુદત તન એવી તજના કરતા કે જ્યાં તે બિચારો બૂખ્યો
તરફેડો છતાં પશુ પાત્ર કામ ન્હા મહત્તા લતા હામ કરતા છતાં
પણ તે પ્રદાસ તમા વ મન સ્થાવર લાગતા તા ગળી અપર ધ્યાન લેશ
પશુ મુદતન ઉપર લતા નહિ આવી કંઠા પ્રવૃત્તિઓ બાંધલા
અતનાય ક્રમ ન લીધે તે મુદત નરીન કાઠ બી ઘડી કુમળ જન્મ્યો
જન્મ ચત્રાજ નના માગાપ મનુ પાન્યા, તથા મન કંઈ કરીને તે
વૃદ્ધ પામ્યો. ભિક્ષાત્રિત્થો નિવાસ કરતા છતાં પશુ પેટ પૂરણ
ખાવાનું તે કદાપિ પામતા નહીં જ તાતારાનં ઘર હમેશા ઘણા
ભિક્ષુકા ભિક્ષાન પામતા લતા, તથા પદેથી પશુ તેને ભિક્ષા-
બંધ નગદનજ જ મળતા લતા એટલે કે તેને મળે જાતીન કાઠી

મુકવામાં જ આવતો. એવડ ચિરકાળ - કુત્સી થયેલા તેણે મુકવાની ઉપદેશથી પોતાને પૂર્વ જાણ જાણીને દીક્ષા લીધી અને દીક્ષા પાળતા નહે અંતરાય કર્મ ત્રોડ્યું તેથી બીજા જાણમાં તે મુકી થયો. કે

ઉપલોગાંતરાય ઉપર એક પંનાકવ મેલીની કથા આપેલી છે. તેમ તે શેઠ અન્યને અપવાદ આપવામાં રસિક હોવાથી દોષ સાબળ્યા વિના જ જેમ આવે તેમ પારકા અપવાદ બોલતો હતો. પના કવ હોવાથી તેના વચનને સર્વ કોઈ માનતા હતા, જ્યારે કોઈ વિનાશકારક કાર્યમાં જણા માણસો એકત્ર મળતા અને તેને કોઈ પૂછતો ત્યારે તે બોલતો કે-“ એ વર તો ચાર છે, જુમારી છે, અને કાર્મ પણ ધણે રાજગાર કરી શકે તેવો નથી. એવાને પોતાની કન્યા કાણ આપે ? ” વગી કોઈના ઉકારાને કોઈ પોતાની કન્યા આપવાને હોય તે વખત વરના મા બાપ કન્યાના ગુણને માટે તે શોધે પૂછે ત્યારે તે કહેતો કે-“ એ કન્યા તો કેવળ સ્વચ્છ રહિત છે, બાજ મર્યાદા વિનાની છે તેમજ દુષ્કારિક ગુણથી રહિત છે એવી કન્યાને કાણ પોતાને ઘેર લાવે ? ” એમ કહીને તેમના મનને જાગ કરતો આ પ્રમાણે માત્ર લીલાધીજ જેમ તેમ પ્રલાપ કરતો હતો. વગી તે મિત્રગોષ્ઠી કરતા મિત્રને પણ એવું કહેતો કે-“ તારી સ્ત્રી અન્ય પુરુષની સાથે પ્રીતિવાળી છે અને તું કેમ તેણીના પર આટલો બધો રાગી છ ? ” વગી તેની સ્ત્રીને એમ કહેતો કે-“ તારો પતિ અન્ય સ્ત્રી ઉપર આસક્ત છે, અન્ય ॥ કમ તેને આટલી બધી વય થઈ ગઈ છે ? ” આ રીતે ત શકે એક બીજાને એવું એવું કહેતો કે જેથી તે જાને દ પત્નીના રોડાનો જાગ થાય આ પ્રમાણે અન્ય જનોના ઉપલોગમાં અતરાય કરીને તમા બીજું પણ પાપકર્મ કે રીતે તે શેઠ અનુકરે મરણ પ મી કોઈ દરિદ્ર કુળમાં પુત્રપણે ઉત્પત્ત

થયો તે સુવાન થયો ત્યારે તેના માતૃકિયા ત્યાં જ્યાં તેના વિવા
 હમે માટે કન્યાનુ માણુ મના ત્યાં ત્યાં જીવત માણુમે તે કાર્ય
 જાગી નાખતા ત્યાં જોટક પ્રથમ મન્યા જાપવાની દંડા બનાવી
 હોય તા પણ પાત્રગથી તેમજ ના પાડતા ત્યાં જામ થવાથી તે દરિદ્રપુત્ર
 મનમ થતા હુ ખી થવા જાઓ પાતાની નમાન વયવાળા જીભ
 જો ના લમ થતા જો ન ન મન્યા હુ ખ પામતો હતો ત્યાં પછી
 ન પેદશમ જામતે વા લાઓ ત્યાં વળતન લાજન પછુ પામતે
 મહાત અત વમન । ના । ન થો । થ વળા તના ઉપદશથી
 પૂજ જા મન મ રત મન થ મમ જા ડી વા નથી દીક્ષા મનાય
 રી ના વિ જ ના । । પન પામી કા
 મ / ન થ રત ની ન માં રાગે ના અન
 ક મી

અદ વયરસામિપમુદા, સાંદર્ભીયચ્છલપમકારિનુ ॥
 મુસ્તમણા વિ ય દોટ, સા મેસા કિમિદ મીયંતિ ॥ ૨ ॥
 નાણં ચ ઉત્તવાદમુ, પ્રગ્લં દિદાણ પુન્વમાસવણં ॥
 નહ વ્યપાલમોયણ-સકારા મુન્વમતીય ॥ ૩ ॥
 પરિમૂયાણં સાણં, નરિદમારેદિ બંદિગદિયાણં ॥
 મોયાવણં કુણંતિ ય, યમા ધણજીવિણયાવિ ॥ ૪ ॥
 મુદિસયણમાદયાણં, સ્વયરણં મધવર્ધયતુદિકરં ॥
 ત્રિણ્યમ્મવવસાણં, તેં ચિય મત્રમંગમુવચેદ ॥ ૫ ॥
 આમંસારવિરહિઠ, મંમાગિય માવત્રિગમમો ચેવ ॥
 યન્દ્રહમમોલ્લં કિ-ચિયં ચ માદમ્મિ સોગમ્મિ ॥ ૬ ॥

“ જો સાધુ માર્ગથી સ્થિત થયેલ હોય, વ્યધિગ્રસ્ત હોય, આગમનો અકલાસ કરતા હોય, દોષ કરાવેલા હોય, તેવા સાધુને તથા ઉત્તરપારલ્લુખા દીર્ઘકાલ બદ્ધ હાલવાથી થાય છે ૧. જો વજ્રત્વામી વિગેરે સુસાધુઓએ પશુ સાધર્મિક વાત્સલ્ય કર્યું હોય, તેા બીજા સાધુઓની શ્રી વાત કરવી ૨. ઉત્સવાદિકમા સાધર્મિ બોલુ -મરણ કરવુ -તેમનું નિમત્રણ કરવુ, તેઓ દષ્ટિએ પડતા બાનપૂર્વક આદરથી બોલાવવા, તથા પાતાની મર્વ શક્તિથી વચ્ચે, સણી અને સોજન આપી તેમનો સત્કાર કરવો ૩ કોઈ સાધર્મિ જાને રાજાદિક પગાલવ પગાડીને બાધીબાને નાખ્યા હોય તો તેમને પુન્યગ્રામી પુરવા પાતાના ધનવટ અને સ્થિતિવટ પશુ મુક્ત કરાવે ૪-ઠોડાવે છે ૪ મુખી બેવાસ સારી સ્વચ્છતાદિકના ઉપર જે ઉપકાર કરવો તે સનાની તથાને રૂઢિ કરનાર થાય છે, અને વિનયધર્મને

પામનારાઓ ઉપર ઉપદેશ કર્યો હોય તો તે સંસારનો નાશ કરનાર
 થાય છે, ૫, સંસારમાં રહ્યા છતાં સંસારનો વિરહ કરાવનાર અને
 સામાનિક ભાવનો નાશ કરનાર હોવાથી સાધર્મિકમનું ચાલુ રાખી
 અમૂલ્ય કહ્યું છે ૬ "

તથા શુદ્ધિ-સમૃદ્ધિની પ્રાપ્તિ માટે નિવાણ વર્જવું એટલે
 કરવું નહીં. અર્થાત્ દાન દેવું તે નિવાણા શુદ્ધિ-ફળની ધમ્મા
 રાખ્યા વિના દેવું નિવાણાના નવ પ્રકાર છે તે આ પ્રમાણે —

“ નિર ૧ ઘણિ ૨ નારી ૨ નર ૪ સુર ૫, અપ્પવિપાર ૬
 અપ્પવિપારત્ત ૭ ।

સકુલ ૮ દરિદરત્ત ૯, ચરજહ નવ નિવાણા ॥ ”

“ રાજ યવુ ૧, ધનિક યવુ ૨, સ્ત્રી યવુ ૩ પુરુષ યવુ ૪,
 દેવ યવુ ૫, અત્યંત ભોગવાળા યવુ ૬, અત્યંત ભોગવાળા યવુ ૭,
 આવક યવુ ૮ અને દરિદ્રી યવુ ૯ આ નવ પ્રકારના નિવાણા તમજા
 થાય છે ”

આ ઉપર કહ્યા પ્રમાણેનું ચરિત્ર-આચરણ સુકૃતનું સ્થાન
 છે—સુકૃત ઉપાર્જન કરવાનો રેતુ છે અહીં સાધર્મિક વાતમય ઉપર
 વિશ્વાખરણની કથા આપતી છે ૪૧

હવે મનુષ્યને પામવા ના મ - મનેનો અધિકાર કહેતા પ્રથમ
 પહેલા અભિપ્રાય ન મને કહે છે—

અંદિમણ મન્નતિયાણ ધમ્મા, નમિ ડિમામો પમો મંદમ્મો ।
 સુલિનુ ણ વદુપ ડિમાઠ, ડાવાઠામ્મા રયપપસાઠ ॥૪૨॥

મૂળાર્થ— ૧ ૪૨ ના ૮૧ની આશય (દવા) એજ

સાનોજ નિયમ કરી શકે છે, સૂક્ષ્મજીવની હિંસાનો નિયમ કરી શકે તે નથી, તેથી તેને હથ વસા હથ રહી. તે સ્વર્ગ જીવોની હિંસાનો ત્યાગમાં પણ સંકટપણી એટલે જાણી એકને ઇરાદાપૂર્વક સ્વર્ગ જીવોની હિંસા કરવાનો તેને નિયમ છે, પરંતુ આરંભમાં અજાણ્યતા મરી જાય તેનો નિયમ નથી, મુનિને જાનેનો નિયમ છે. તેથી આવકને જાણ વસામાંથી અર્ધ જાણથી પાંચ વસા હથ રહી. હવે કોઈ પુરૂષે પોતાના ઘરમાં કોઈ પ્રકારનો અન્યાય-અન્યાયાર કર્યો, તે વખતે તેનું પાંચ દોષિયાદિક સ્વર્ગપણું છે એમ જાણતા છતાં પણ છગથી તેને હથ છે, તેથી તે વિગેનો આવક આચાર રાખે છે કે-હું નિરપરાધી જીવોને મારીશ નહીં, પણ અપરાધીને મારી મારે નિયમ નથી. આથી કરીને પાંચ વસા હથમાંથી પણ અર્ધી જાણ તેથી અડી વસા હથ રહી. હવે અન્યાયે બગદ વિગેરેને એવી વિગેરેના કાર્યમાં હાકે છે, ત્યારે તેનું પાંચદ્રિયપણું તથા નિરપરાધીપણું જાણતા છતાં પણ તેને પરાણે વિગેરેવડે મારે છે, તેથી તે બાગનો આવક આચાર રાખે છે કે અન્યાયે હું અન્ય જીવોને મારું ત્યારે નિર્દયપણાથી નિરપેશપણે નહીં મારું, પરંતુ સાધેશપણે-વિચાર કરીને મારવાનો મારે નિયમ નથી. આ રીતે અડી વસા હથમાંથી અર્ધ મહં એટલે સવા જમે હથ આવકને હેઠળ શકે છે. આ પ્રમાણે આવકે પ્રાણી-વધનો નિષેધ કરવો એમ સિદ્ધ થાય છે. શ્રી આચરવકસુત્રમાં પણ કહ્યું છે કે—“આવકે સ્વર્ગ પ્રાણાતિપાતનો નિષેધ કરવો. તે પ્રાણાતિપાત બે પ્રકારે છે,—સ કાર્યથી અને આરંભથી. તેમાં ઘણકે સંકટપણી પ્રાણાતિપાતનો નિષેધ જાણી કરવો, પણ આરંભથી નિષેધ કરવો નહીં.” આ પહેલાં જાણના પાંચ અનિચાર છે તે જાણતા, પણ જાણવા નહીં. તે પાંચ અનિચાર આ પ્રમાણે — વધ, બધ, હવિચ્છેદ, અતિભાર અને

રહસ્ય (શુભ વાત) પ્રગટ કરવી, પોતાની સ્ત્રી વિગેરેની કહેલી શુભ વાતનો લેહ કરવો, ખોટો ઉપદેશ આપવો અને ખોટો લેખ બનાવવો. આ ત્રણ ઉપર અધના સ્વામીના પુત્રની કથા છે. ૪૩.

હવે ત્રીજું અણુત્રણ કરે છે—

असाङ्गलोपणं यं जं पवसं, नुहो न मिण्हंज धणं अदिभं ।
अंगीकं जंमि इहैवै दुलकं, लेहइ लेहं नैव कयोह मुंखं ॥४४॥

મૂળાર્થ—જેને દુર્જન લોકે અંગીકાર કર્યું છે, એણે અહત ધન ડાહ્યા પુરૂષે લેવું નહીં. કારણકે જે અહતાદાન અંગીકાર કરવાથી આ બવમા જે શીઘ્રપણે દુ ખ પ્રાપ્ત થાય છે, અને કદાપિ સુખ તો પ્રાપ્ત થતું જ નથી. ૪૪

ટીકાર્થ—જે દુર્જન લોકે એટલે નીચ માણસે સ્વીકાર્યું— આદર્યું છે, તે અહત-સ્વામીએ નહીં આપેલું ધન પડિત પુરૂષે ગ્રહણ કરવું નહીં. કેમકે જે (અહત) સ્વીકારવાથી આ જન્મમાં જ્યારની જેમ તાડન, બંધન વિગેરે દુ.ખ શીઘ્રપણે પમાય છે, અને કદાચિત્ પણ શરીરની સમાધિ વિગેરે કે હપાજ બાળનું સુખ પ્રાપ્ત થતું નથી કહ્યું છે કે—“ આવકે સ્વર્ગ અહતાદાનનો નિયેષ કરવો તે અહતાદાન બે પ્રકારનું કહ્યું છે, તે આ પ્રમાણે મચિત્ત અહ-તાદાન અને અચિત્ત અહતાદાન. આવકે અહતાદાનના પાચ અતિ ચારે બાજુવા પણ આદરવા નહીં. તે આ પ્રમાણે—“ ચારે આણી આપેલું ગ્રહણ કરવું ૧, ચોરને સહાય આપવી ૨, વિરોધી રાજ્યા ઢિકમાં જવું ૩, ખોટાં તોણા આપ્ય કરવા ૪, અને કૃત્રિમ વસ્તુ બનાવી તેનો ભેગસેજ કરીને વેપાર કરવો ૫ ” અહતાદાનનો ત્યાગ કરવામાં શું ગુણ છે અને શું અવગુણ છે ? તે ઉપર એક આવકની કથા આપેલી છે. ૪૪.

રથી આપી છે. તેમા તે વીરકુમાર પરદેશમાં જઈ રાજકન્યાને
 જુઓ છે ત્યાં શશુરે આપેલા મહેલમાં પોતાની સ્ત્રી સાથે વિશ્વકુમાર
 ભોગવતા કેટલોક કાળ ગયા પછી એકાત્મ્ય તેને એક દ્વીપે આપીને
 કહ્યું કે—“આ ગામના પ્રતિહારી, શેઠી, મત્રીની અને રાજાની
 સ્ત્રીઓ તમારા સમાગમને ઇચ્છે છે, માટે તેમની પ્રાર્થના સ્વીકારે.”
 તે સાંભળી કુમારે કાંઈક વિચાર કરીને તે ચારે સ્ત્રીઓને પોતાની
 પાસે આવવા માટે રાત્રીના ચાર પહેર અનુક્રમે આપ્યા. પહેલા પૂ
 હોરે પ્રતિહારીની સ્ત્રી આવી. તેના આખા પહેલા કુમારે સંજોગ કરી
 ને રાજાને પોતાના મહેલમાં આ વૃત્તાત જોવા સુપ્ત રીતે બોલાવી
 રાખ્યો હતો. કુમારે તે પ્રતિહારીની સ્ત્રીને ઉપદેશ આપ્યો કે—“કે
 ભદ્ર ! વિપની જ્યાં નિયો આ જન્મમાં દુ ખને તથા તીવ્ર આર્થ
 ત્તિને આપનારા છે, અને પરભવમાં નરકગતિને આપનારા છે એમ
 નું સંવન કરવાથી આ ભવમાં અનેક પ્રકારના રોગો ઉપપન્ન થાય છે
 અને પરભવમાં દુઃખાગ્રસ્ત તથા જ્ઞાનાનો વિયોગ કરનાર થાય છે એમ
 જાણવડે સર્વજ સમુદ્ધ તૃપ્ત થયો નથી અને કાશોવડે અગ્નિ તૃપ્ત
 થયો નથી, તેમ જીવ ખજુ વિવિધના મુખથી તૃપ્ત થતો નથી આ
 જીવ સ્વર્ગમાં અનેકવાર જન્મત વિષયો ભોગમ્બા છે, તેખજુ તે તૃપ્ત
 થયો નથી, તે આ મનુષ્ય જન્મના તુલ્ય ભોગ્યોથી તે રી રીતે તૃપ્ત
 થશે ? પ્રાણીઓને આ વિષયો જ્યાં વૃત્તિથી અતિ મનોહર લાગે છે,
 પરંતુ પરિણામિ તે તે ક્રિયાગ્રસ્ત થઈને જ્યાં કટુક નિષેડ છે, તેથી
 કરીને ત્યાં કરતા હાવડ આ ભોગ્યો પરિણેને આદરવા યોગ્ય નથી,
 પરંતુ ઇદ્રિયેન નિવમ્બા રાજવી તેજ યોગ્ય છે—”આ રીતે ઉપ
 દેશ આપીને કુમારે પ્રતિહારીને ભોગ પમાગ્રસ્ત બીજા પહેરે શેઠી
 ખી આપી, ત્યારે કુમારે પ્રતિહારીને જ્ઞાનિની આદ્ય છૂપા કરીને

રોહની શ્રીને પણ વૈરાગ્યના વચનોવડે પ્રતિબોધ કર્યો કે—“ હે
 ભદ્રે ! આની અનાચારની ઈચ્છાથી આપણા જન્મેના નિર્મળ મુગને
 તું દેમ મલિન કરે છે ! આ જગતમાં પ્રાણીઓ ને સેકડે અનાચાર
 રોને સંચે છે, તેમનો દ્વાય આવીને તેમને કાણ અટકાવે છે ? પરંતુ
 હિંમત પુરોયે યુવાવસ્થામાં ને દુષ્ટ્યનો કરે છે, તે વૃદ્ધાવસ્થામાં શ-
 લ્યની જેમ તેના હૃદયમાં અન્યત્ર સાંચે છે. ” આ રીતે કહીને તેણીને
 પણ પ્રતિબોધ પમાડ્યો. ત્યાગપત્રી મંત્રીની શ્રી આવી, તેણીને પણ
 કુમારે ઉપદેશ આપીને પ્રતિબોધ પમાડી જવનિકામાં રાખી. છેવટે
 બોધે પહેલે રાજની રાણી આવી. તેણીને જોનાજ કુમારે શ્રાધ્ધા પરથી
 નીચે ઉતરીને તેણીને નમસ્કાર કર્યો. ત્યારે તે બોલી કે—“ હે પ્રાણ
 નાથ ! આ વિચિત્ર દેખાવ શુ કરે છે ? હે આમિન ! હમ થવાનો
 કે પ્રણામ કરવાનો આ સમય નથી. અત્યાગે તો તમાગ અંગના
 મગરૂપી અમલવડે માગે અગના તાપ કરે કરે. પાત્રી વિના દેહ
 દાની જેમ, થદ્ર વિના આદનીની જેમ અને માનસ સંશય વિના
 હિંમતીની જેમ નમાગ વિના હુ હુ ખી છુ આ પ્રમાણે તે ગણી
 લક્ષ્મ અને લાય સહિત જેમ આંગે તંમ બોલવા લાગી, પરંતુ કુમારે
 તેણીની મનુષ્ય લગાગમાન પણ બેસુ નહીં, અને વિચાર કર્યો કે
 “ આ ગણી કામજવના આવેશમાં છે, તેથી તેણીને ઉપદેશરૂપી
 જગતુ પાન કરાવવુ ઉચિત નથી ’ એમ ધારીને તેણીની ઉપેક્ષા
 કરી-કાઇપણ પ્રત્યુત્તર દીધા નહીં તે વખતે પાતાની અવજ્ઞા થયેલી
 જાણીને તેણી ફરીથી બોલી કે—“ તમારી જેવા મહા દક્ષ પુરોયે કદા
 પિ પોતાની પ્રતિજ્ઞાના લોપ કરે નહીં, તોપણ જેમ મેં જવાસાને
 માટે અગ્નિ જેવી વૃદ્ધિ કરે છે, તેમ તમે દાસિણ્ય શુણના નિધિ છતા
 મારે માટે અત્યંત નિષ્કુર થવા જણાવ્યો છે. ” ત્યારે કુમાર બોલ્યો
 કે—“ ખરી વાત છે કે મેં કહીલુ વચન અગીકાર કરીને તમને અહીં

બોલાવ્યા છે; પરંતુ દુઃશીગરૂષ કાલવથી લીધાયેલ અને કામાત્મસ્તી ગરમીથી તપી ગયેલા તમને હું ધર્મોપદેશરૂપ જગજઠે શાંતિ આપવા ઈચ્છું છું.” રાણી બોલી કે—“ હે મુંદર ! તમે એકજવાર પોતાના અંગના સંગથી મારા હૃદયની ઈચ્છા પૂર્ણ કરીને મને સંતુષ્ટ કરો.” ત્યારે કુમાર બોલ્યો કે—“ તમે પૃથ્વીપતિની પ્રિયા થઈને બીજાના અંગસંગમાં કેમ પ્રીતિને ધારણ કરો છો ? હંસી કદાપિ કાલવજાળા જગતું મેવન કરેજ નહીં જે ચોરની જેમ એકાગ્રમા શુષ્ક રીતે મૈથુનતું મુખ મેવાય છે, તે પરિણામે દુઃખજ આપે છે, અને તેનું પરિણામ અત્યંત દારૂણ આવે છે.” આ રીતે કુમારે કદા છતાં પણ તેણીએ પોતાનો કદાચ્છ છોડ્યો નહીં, અને એટલુજ બોલી કે—
 “ રૂતીની, પાસે જે તમે અગીકાર કર્યું છે, તેનું પાતન કરો.” ત્યારે કુમાર બોલ્યો કે—“ આ જન્મમા કદાપિ એ પ્રમાણે બનવાનું નથી, ધણું કહેવાથી શુ ફળ છે ? જો ના, સ્ત્રી કે પાર્વતી પોતે આવે તોપણ હું અન્ય સ્ત્રીને સ્વપ્નમા પણ ઈચ્છતો નથી.” આ પ્રમાણેના કુમારના અત્યંત મધુર ઉપદેશથી છેવટ તે ગાળી પણ પ્રતિ બોધ પામી અને અર્વે ધર્મમાર્ગને અવગળી સફળતાના ભાજન થયા. આ અરિત્ર ટીકામા ધણું વિસ્તારથી આપેલું છે ૪૫.

હવે પાચમું પાઠ્ય પરિભાષણન કહે છે —

‘ત્રિ પાર્વતીકારિણિ પંચિમદાણિ, મેલોનિ અર્ચનદુહારદાણિ ।

તૈમિ કેદં દ્રુતિ જાંમુદાણિ, મંપા મંચિસ્મંતિ મંદાદુદાણિ ॥૪૬॥

મૂળાર્થ—જે મનુષ્યો પાપને ઉત્પન્ન કરનારા અને અન્યંત દુઃખને વહન કરનારા પરિવ્રજાને મેળવે છે—તેનો સચય કરે છે, તેઓને જગતમા મુખ કેમ થાય ? તેમને તો નિરતર ધણું દુઃખોજ પ્રાપ્ત થાય છે. ૪૬.

ટીકા—એ અનુષ્ટો પાપનો વધે કરાવનાર દુષ્ટનને દેખ
જ કરનારા પરિવ્રજને યોગે છે એટલે તેનો સંપ્રદાઈ છે, તે પરિ
વ્રજો દેવા છે ? અન્યતઃ—અધિભાષિ દુષ્ટોને વદન કરનારા છે તેથી
તેનો શ્રેયશ કરનારા પુત્રોને જગતમ મુખ દેવાથી દેવા ? અર્થાત્
દેવપદ્ય પ્રકારે મુખ નવ દેવા તે પરિવ્રજપારીઓને દેવા મહા
દુષ્ટાન દેવા છે કશું છે કે—

“ સંમામ્બુલમામ્બામ્બેષાં દેતુઃ પરિવ્રજઃ ।

તત્પ્રમાદુપામકઃ શ્રીમાદમ્બમ્બેષાં પરિવ્રજમ્ ॥ ”

“ સંમામ્બુ મુખ આપ્યો છે, અને તે આપ્યોનો દેતુ—શાસ્ત્ર
પરિવ્રજ છે તેથી આવકે જન્મ બને તેમ અરપ અરપ પરિવ્રજ કર્યો
જોઈએ ”

તે પરિવ્રજ નવ પ્રમારણે છે. આદ્ય પ્રતિકમણસુત્રમા કશું
છે કે—

“ ઘણ ૧ ઘણ ૨ વિષ ૩ ઘણ ૪ રણ ૫ મુલ ૬ ય વુનિય ૭
પરિમારણઃ

દુપણ ૮ ઘણપ્યમી ૯ પદિષમે દેમિય સવર ॥ ”

‘ ધન ધાન દેવ વાનુ (ધર ને ધરવકરી વિગેરે), રૂપ,
મુલ્યું કુલ (વાનુ રૂપા વિગેરે), વિષ (દાસદાસી) અને
અનુપર (ગાય બેસ (વાનુ) ના નવ નાના પરિવ્રજના પરિમા-
ણ વિષ મને જ ૨૮ અતિચાર લાગ્યો હોય તે સંકેતે દુ પદિ
કશું છે ’

‘ પ્રાચીના અલ્પજ્ઞાના પ્રાચી અતિચારો છે તે બાલુપા, પલ્લુ

આકરવા નહીં. તે આ પ્રમાણે—ધન ધાન્યના પ્રમાણનું અતિક્રમ ૧, સેત્ર અને વસ્તુના પ્રમાણનું અતિક્રમ ૨, રૂપાં સોનાના પ્રમાણનો અતિક્રમ ૩, રૂપદ તે અન્ય ધાતુઓ તેના પરિમાણનો અતિક્રમ ૪, અને દ્રિપદ અનુગૂણના પરિમાણનો અતિક્રમ ૫. અતિક્રમ એટલે કદેશા પ્રમાણનું ઉત્તર ધન કરવું—વધારે રાખવું તે. અહીં પરિમાણ રૂપર નિલકથેશીનું હજાર આપ્યું છે. ૪૮

હવે પાંચ શિક્ષિયોના વિષયો ઉપર જુદા જુદા પાંચ કાળો હતાં સદ્વિન વિસ્તારથી કહે છે. તેમાં પ્રથમ કાળ સંબંધી વિષય ઉપર કહે છે. —

મદં મૃગિના મેદુરં અશિદં, કંમિત્ત વિનં નં જં તુદ્દમદં ।
સંમિત્તિ સંમિત્તિ મેવા મેંગાં, અંકાલમદ્દનું લીદરં કુરંગો ॥૪૭॥

મૂળાર્થ—હજ કે અનિદ ગામ મા.મગીને મનને તુદ કે રૂદ નજ કરવું કેમકે ગીનના સ્વભાવ નિગર રનિક અપેદો કુરંગ-મન અકાળ મનુને પામ છે. ૪૭.

ટીકાર્થ—મપુર એટલે મિદ અને અનિદ એટલે રૂદ કે રૂદ એવા રાજ સંબંધીને હુદિમાન પુરુષે મનને તુદ કે રૂદ કરવું જ નહીં. અર્થાત્ મપુર અથવા રૂદ કે ગામ સંબંધીને મનને હુદિમાન કે રૂદિમાન ન કરવું સ્વભાવે રૂદિતું, કેમકે વાત અને રૂપ એ સંસારનાં કાળ છે, માટે તેમને વર્જક, પાતકના એ પાતકો હજાર કહે છે. ગીતના રનજ સર્વદા રમજની-રામજનો કુરંગ-મન વિચારે અ-રાજે-મનવ વિચાર મનુને પામ છે. જો તે મનને તેવા પ્રકારનો ગામ સ્વભાવ કરાવે તો ન રૂદિત ને ન અકાળ મનુને તેમ પામે. પરંતુ તેની એક શિક્ષિયને સ્વાત્ત્વ દર્શાવે છે. અહીં એક શિક્ષિય ઉપર મુખપાત્રે કથા કરેલી ॥ ૪૮

સિન્નુ સ્વં રમણીય રમ્મં, મેણમિ કુંજા ને કયાંડવિ પિમ્મં ।
દિવમગ્મે પંદરે પંચમો, મેવાસુરતો દિવે મેણમો ॥ ૪૮ ॥

મૂળાર્થ—શ્રીએનું મનોહર રૂપ જોઈને મનમાં કદાપિ પ્રેમ-
જ કરવો નહીં, કરવું કે રૂપમાં ચાગી થયેલ પતંગ (પતંગીયું)
વામાં પડે છે, અને અંગ સહિત (સમસ્તતા) થઈ જાય છે. ૪૮.

ટીકાર્થ—શ્રીએનું રમણીક રૂપ જોઈને મનમાં કદાપિ તેના-
ર પ્રેમ-રાગ કરવો નહીં. તે ઉપર દયાંત આપે છે કે—રૂપ ઉપર
નાંસકૃત થયેલું પતંગીયું રીવામાં પડે છે, અને દિવના દોષને લીધે
તે અંગ સહિત થઈ જાય છે. જેમ તે પતંગીયું પોતાના શરીરને અ-
ંગમાં હોમે છે, તેજ રીતે ચમુના શયચાળે કાઢી પડુ પોતાના
પ્રાણોને તુલુ સમાન તુચ્છ કરી નાખે છે. જહીં ચમુના દોષ ઉપર
લેવાસુની કથા આપેલી છે. ૪૮.

વેલમ્મિ મેણી રમણામેલું, વિમોહિત્ત નો મોહિત્ત મેણમું ।
પોવાડ પંચિદ મ તાંલુવેદ, રેમાણુરાડ રૂંચ દુલ્લગેદ ॥ ૪૯ ॥

મૂળાર્થ—જગમ જિહ્વા દિવિયા ગ્લે કરીને મોહ પામેલો
મત્સ્ય જાવને પામતો નથી, નેથી તે મત્સ્ય વાગવાના વેધને-વિધા-
વાપણને પામે છે. જ થી કરીને રસનો ડોહુપના હુ ખનુ થર છે
એમ જાણવું ૪૯.

ટીકાર્થ—જગમ સહેલો મત્સ્ય ગ્લેનેદિવિયા-જિહ્વાના ગ્લે
કરીને મોહ પામેલો તો મુનુ જાવને સમજી શકતો નથી, એટલે
નિર્જય ગ્લે છે તેજ જિહ્વાના દારથી ઉપર થયેલા વાપણી તે તાજ-
વાના વેધને પામે છે, અને નુ વુવપ થાય છે. આ પ્રકારે ગ્લેને વિશે
કરેલો રાગ હુ ખનુ પર એટલે જગાવાનો હેતુ થાય છે, તેથી જિહ્વા

આદરવા નહીં. તે આ પ્રમાણે—ધન ધાન્યના પ્રમાણનું અતિક્રમ ૧, સેત્ર અને વસ્તુના પ્રમાણનું અતિક્રમ ૨, રૂપાં એનાંના પ્રમાણનો અતિક્રમ ૩, કુપદ તે અન્ય ધાતુઓ તેના પરિમાણનો અતિક્રમ ૪, અને દ્વિપદ ચતુષ્પદના પરિમાણનો અતિક્રમ ૫. અતિક્રમ એટલે કરેલા પ્રમાણનું ઉલ્લંઘન કરવું—વધારે રાખવું તે. અહીં પરિચ્છ ઉપર તિલકચેષ્ટીનું દૃષ્ટાંત આપ્યું છે. ૪૬.

હવે પાંચ ઇદ્રિયોના વિષયો ઉપર જૂદા જૂદા પાંચ કાવ્યો દૃષ્ટાંત સહિત વિસ્તારથી કહે છે. તેમાં પ્રથમ મન્દ સંબંધી વિષય ઉપર કહે છે.—

મંદં સુંણિતા મંદુરં ચંચિદં, કેરિજ્ઞ ચિત્તં નં દુઃ સુદુરુદં ।
મેસમ્મિ ગીયંસ્મ સંપા મેરંગો, અંકાલમચ્ચું લેંદર્ હેરંગો ॥૪૭॥

મૂળાર્થ—ઇષ્ટ કે અનિષ્ટ શબ્દ સાંભળીને મનને તુલ્ય કે રૂદ્ધ નજ કરવું કેમકે ગીતના રસમાં નિરતર નમિક થયેલો કુરંગ—મૂમ અકાળ મૃત્યુને પામે છે ૪૭.

ટીકાર્થ—મધુર એટલે મિષ્ટ અને અનિષ્ટ એટલે કર્ણુ કટુક એવા મન્દ સાંભળીને બુદ્ધિમાન પુરૂષે મનને તુલ્ય કે રૂદ્ધ કરવું જ નહીં, અથાત્ મધુર અથવા કટુક મન્દ નાંભળીને મનને તુલ્યમાન કે રૂદ્ધમાન ન કરતાં મમત્તાવે નહેવું, કેમકે નામ અને રૂપ એ સ્વસારના નાશ છે, માટે તેમને વર્જવા પાત્રાગના એ પાત્ર-વે. દત્ત કહે છે—
ગીતના રસમાં સર્વદા રતવ ગા નાવવા ગો કુરંગ મ ૧ મિથ્યારો અ નામે નમત વિનાશ મૃત્યુને પામે ૩ એ ને મનને નેવા નકારનો ૧૪ શ્રવણ કરવાનો નન ન હ ને ને અકાળ મૃત્યુને કમ પામે ૧ ૧૫ નેનાં કાવ્ય અદિયને નકાર નુનિ થ. ૩ અના કાવ્ય અદિય ૩૫૦ મુમદ્રાની આ કાવ્ય ૧ ૧૭

સિતુ સ્વં રેમણીણ રંમં, મેણમ્મિ કુંજા નં કંપાઽવિ પિમં ।
રિવમજ્જે પંદેર પંયંગો, સંવાણુરલો રિવેરં ઈણંગો ॥ ૪૮ ॥

ભૂણાર્થ—સીઓનું મનોહર રૂપ જોઈને મનમાં કદાપિ પ્રેમ-
મ કરવો નહીં; કાન્તુ કે રૂપમાં રાગી થયેલ પતંગ (પતંગીયું)
વામાં પડે છે, અને અંગ સહિત (અમ્ભ્રાત) થઈ જાય છે. ૪૮.

ટીકાર્થ—સીઓનું રમણીક રૂપ જોઈને મનમાં કદાપિ તેના-
ર પ્રેમ-રાગ કરવો નહીં. તે ઉપર દ્રષ્ટાંત આપે છે કે—રૂપ ઉપર
પ્રામુખ્ય થયેલું પતંગીયું રીવામાં પડે છે, અને દહિના દોષને લીધે
તે અંગ સહિત થઈ જાય છે. જેમ તે પતંગીયું પોતાના શરીરને અ-
ંગેમાં દોષે છે, તેજ રીને અમ્ભુના રાગવાળા કાગી પત્તુ પોતાના
રાણેને તુલુ સમાન તુષ્ટ દરી નાખે છે. અહીં અમ્ભુના દોષ ઉપર
લેણાણી કથા આપેલી છે. ૪૮.

જેણમ્મિ મેણી રેમણારમેણં, વિમંતહિઙ નો મેહિઙ મેણં ।
પોવાઽ પંવેર મં સંતુવેરં, રંમાણુગાઙ્ગ રંયં દુલ્લગેરં ॥ ૪૯ ॥

ભૂણાર્થ—જગમા જિહ્વા દરિયાના મંડ કરીને મોહ પામેલો
મનુષ્ય જાણે પામતો નથી, તેથી તે મનુષ્ય તાત્કાલિક વેધને વિધા-
વાપરવાને પામે છે. અંધો કરીને રસનો લોહુપગા હુ ખનુ પર છે
જેમ જાણુ. ૪૯.

ટીકાર્થ—જગમા વહણા મનુષ્ય રસનેદરિયા-જિહ્વાના મંડ
કરીને મોહ પામેલો તો મનુષ્ય જાણે પામતો નથી. એટલે
નિર્ભય રહે છે તેવા જિહ્વાના દોષથી ઉત્પન્ન થયેલા પાપથી તે તાત્કા-
લિક વેધને પામે છે, અને મનુષ્ય થાય છે. આ પ્રકારે રસને વિષે
કહેલો રાગ હુ ખનુ પર એટલે અજ્ઞાતાનો જેનું થાય છે, તેથી જિહ્વા

ટીકાર્થ—શબ્દાદિક એક એક વિષય પણ ઉપર પામે
સને તેના આશિષ થયેલા આત્માને અમંજ્ય કુખને આપે છે, તે
તેઓ મર્યાદા પ્રકારે તે શબ્દાદિક પદો વિશેષા કુખ-જાત થયા
રોય એવા મૃદ મનુષ્યોનુ મુ કંડેનુ ? તેની માત્રા તો મર્ચ દા
ઓખા નિરોરીજ છે પર

હવે તે દિક્ષિયોનુ દુર્ગવપદ કહે છે—

અર્થ કુદ્દા રિમવા રિમાડ, વંછા મંડે મંદિ મંદિમાડ ।
નેદિ વંદા કુદ્દા વંદમાડ, ને મંદિમાડ મંદુ ને મંદાડ ॥૨૧॥
મુગ્ધાર્થ—વિશેષ નિર્મી પદ બાનિ કુદ્દા છે, જે વિશેષ ન
વા વંદે પા / મી મુ વિદ—ને આમ થાય છે નથ જે વિશેષ
વંદે વંદમાડ એ ૧૫૫૫ ૧૫૫૫ ૧૫૫૫ ને વિશેષ વંદમાડ
આમકિર્થ્ય ૧૫૫૫ ૧૫૫૫ ૧૫૫૫

ટીકાર્થ—વિશેષ વિદ્યાર્થ ૫૫૫૫ ૫૫૫૫ ૫૫૫૫ ૫૫૫૫ ૫૫૫૫
૫૫૫૫ ૫૫૫૫ ૫૫૫૫ ૫૫૫૫ ૫૫૫૫ ૫૫૫૫ ૫૫૫૫ ૫૫૫૫ ૫૫૫૫ ૫૫૫૫
૫૫૫૫ ૫૫૫૫ ૫૫૫૫ ૫૫૫૫ ૫૫૫૫ ૫૫૫૫ ૫૫૫૫ ૫૫૫૫ ૫૫૫૫ ૫૫૫૫
૫૫૫૫ ૫૫૫૫ ૫૫૫૫ ૫૫૫૫ ૫૫૫૫ ૫૫૫૫ ૫૫૫૫ ૫૫૫૫ ૫૫૫૫ ૫૫૫૫
૫૫૫૫ ૫૫૫૫ ૫૫૫૫ ૫૫૫૫ ૫૫૫૫ ૫૫૫૫ ૫૫૫૫ ૫૫૫૫ ૫૫૫૫ ૫૫૫૫

૫૫૫૫ ૫૫૫૫ ૫૫૫૫ ૫૫૫૫ ૫૫૫૫ ૫૫૫૫ ૫૫૫૫ ૫૫૫૫ ૫૫૫૫ ૫૫૫૫
૫૫૫૫ ૫૫૫૫ ૫૫૫૫ ૫૫૫૫ ૫૫૫૫ ૫૫૫૫ ૫૫૫૫ ૫૫૫૫ ૫૫૫૫ ૫૫૫૫

શિવસૂત્ર ૧૫૫૫ ૫૫૫૫ ૫૫૫૫ ૫૫૫૫ ૫૫૫૫ ૫૫૫૫ ૫૫૫૫ ૫૫૫૫ ૫૫૫૫ ૫૫૫૫

મૂળાર્થ—જિનેચૈત્યો (પ્રતિમા) ની, સઘની તથા ધર્મ
આચારિકની કીર્તિને જોવનારા ભવ્ય જીવો સહજોધિને મુલભ કરે છે,
અને તેમના અવર્ણવાદ જોવવાવડે કુજોધિ-દુર્લભજોધિને મુલભ
કરે ॥ ૫૮.

ટીકાર્થ—પણુ જોટને કીર્તિરૂપ વર્ણવાદને જોવતા ભવ્ય
જીવો સમ્યગ્દર્શનરૂપ સહજોધિને મુલભ કરે છે, અર્થાત્ તેને જોવા
તરમા ધર્મની પ્રાપ્તિ સહેજે થાય છે કોના વર્ણવાદને જોવનારને
ધર્મની પ્રાપ્તિ મુલભ થાય છે ? એ શકા ઉપર કહે ॥ કે—જિનેશ્વ
ના ચૈત્યો જોટલે ચિત્તની પ્રસજાને ઉપજા કરનારી જિનેશ્વરની
પ્રતિમાઓ, તથા સઘ જોટને સાધુ સા રી, આવક અને આવિકા
રૂપ ચતુર્વિધ સમૂહ તથા ધર્મચાચારિકની પ્રશસા કરનારા જીવો
મુલભજોધિ થાય છે અને તેઓના અવર્ણવાદન માનનારા પ્રાણીઓ
પરભવમા દુર્લભજોધિપણાન સામ ૭ તીરથ નાનુનના કણુ છે
કે— જીવા પાચ ત્યાને કરોને નુનભજોધિ થાય તંવ કમ તે જોધિ
૭ તે જા પ્રમાણે અરિહનની પ્રશસા કરવાથી, અરિહન ભાષિત
ધર્મની પ્રશસા કરવાથી આચાર્ય ઉપાધ્યાયની પ્રશસા કરવાથી, થ
નુર્વિધ સઘની કીર્તિ ૧ થાય તથા વિવિજ્ઞા તપ અને વ્રજાયર્થવાગા
જીવાની ભાષા કરવાથી વગી પાચ થાય કરોને જીવા દુર્લભજોધિ
પણુ ની પ્રાપ્તિ થાય તલુ કમ માન ૭ ત આ નમ જુ—અરિહન
અવર્ણવાદ જોવવાથી અરિહન પ્રરૂપના ધર્મના અવર્ણવાદ જોવ
વાથી, આચાર્ય ઉપાધ્યાયના અવર્ણવાદ જોવવાથી સઘના અવર્ણ
વાદ જોવવાથી તથા વિવિજ્ઞા તપ અને વ્રજાયર્થવાગા જીવાના અવ
ર્ણવાદ જોવવાથી ॥ આ વિષય ઉપર શ્રીમુનુદિ પ્રધાનની તથા કે

ટીકાર્થ—પુણ્ય એટલે ધર્મ તેના ઉદયવટે કરીને અત્યંત ઉદ્યોતિત કર્યો છે—સારી રીતે પ્રદીપ્ત કર્યો છે જ્ઞાનરૂપ-પ્રભોધરૂપ દીવો જેણે એવો કોઈપણ જીવ-પાંચ ઇદ્રિયોની લગ્નિધવાળો બન્ધ પ્રાણી, એક પમાટે અર્થાત્ મતિના જામને જે ઉત્પત્ત કરે તે મોહ કહેવાય છે, એટલે કે મીતેર કોટાકોટી સામરાપમની સ્થિતિવાળું મોહનીય કર્મ, સર્વ કર્મોમાં મોહનીય કર્મનું પ્રધાનપણ જણાવવા માટે 'લોકમાં મોહ રાજનું મહણ કર્યું' છે, તેવા મોહરૂપી અધેકા રના પ્રચારને દળીને-કાપીને પ્રયત્નથી નિર્વાણપથને-મોક્ષમાર્ગને જીએ છે. ૬૧.

इत्येतेराया ब्रह्मे पसिद्धा, कोहोइस्यो वरिगंणा ममिद्धा ।

'हरति ते धम्मघणं छेलेणं, को निर्मणेई नेणु ते बंलेणं ॥૬૨॥

મૂળાર્થ—આ મોક્ષમાર્ગમાં પણ અંતરાય-વિપ્ન કરનારા બ્રાહ્મણ ક્રોધાદિક ધણા શત્રુવર્ગો પ્રસિદ્ધ છે, તેઓ જીતે કરીને મર્મ-રૂપી ધનને હરી લે છે, પણ કોઈક જ જીતે કરીને તે શત્રુઓને જીતી શકે છે. ૬૨.

ટીકાર્થ—તેમ પણ સમ્યક્ જ્ઞાનરૂપ ઉદ્યોતના બાળથી મોહ રૂપી મહા અધારના સમૂહને દૂર કરીને કોઈક જ પ્રાણી મોક્ષમાર્ગને જીએ છે, મોક્ષના માર્ગમાં વચ્ચે ધણા શત્રુઓ વિપ્નના સમૂહને કરનારા રહેલા છે, તે બાળાને જ રુપિ કરવા કહે ॥ કે-તે મોક્ષમાર્ગમાં વાણેલા બન્ધ પ્રાણીઓને અતરાય કરનારા ધણા (શત્રુઓ) પ્રસિદ્ધ છે. તે કોણ ॥ ૧ ક્રોધાદિક વેરીના સમૂહ છે. ક્રોધ છે આદિ જેમનામાં તે ક્રોધાદિ-એટલે ક્રોધ, માન, માયા અને લોભ તે દરેક સંસ્કલન, પ્રત્યાખ્યાન, અપ્રત્યાખ્યાન અને અનંતશત્રુઓ

[illegible]

૧૨, શીતમાં પણ ક્ષાયિકમાત્ર ઉત્તમ ॥ ૧૨, શીતમાં પણ ક્ષાયિકમાત્ર ઉત્તમ ॥ ૧૩, ક્ષાયિકમાત્રમાં પણ કેન્દ્રજ્ઞાન ઉત્તમ ॥ ૧૪, અને કેન્દ્રજ્ઞાનમાં પ્રાપ્ત થયા છતાં ક્ષાયિક માત્ર ઉત્તમ છે ૧૫. આ પદ્ય બે-પ્રકારનાં છે. એક માધ્યાનનો ઉપદેશ છે તેમાંથી હે છંદ તે પદ્ય પ્રાપ્ત થયું છે હવે યોગ પ્રાપ્ત કરવું ત્રીજા છે તે પ્રાપ્ત થયા પ્રયાન કરે ૧ થી ૬

આર્ય દયાના નામ આ પ્રમાણે ૧

‘ મગદ્દગરગજામી કાલિગદ્ગકામનાદમદ્દા ય ।

વગલચ્છરિદ્દહા વગાલમુદ્ગમદ્દા ॥ ૧ ॥

મલયત્વમિષ્ટુચઈ વયગત્તમચ્છમ મ ગરદા ય ।

લાગ ય મુગ્ધમા કુળાલ તદ્દ વયદ્દ મદ્દ ॥ ૨ ॥

જય ન જિલકલ્લાળા ન ચાકરલક રાગ મરયાગ ।

ન ય વિગધમ્પાદનો મગરવમ્પા મળ ૪૧ ૧ । ૨ ।

૪૫૩ છે, અને તે જિનનને કહેલું છે તેજ લાવ છે. આ પ્રશ્નનું
મેરું પ્રમુખિય કહેલું છે ૭૧.

દીપાર્થ—આ પ્રકારના નવે કરીને જેલે કર્મનો લેપ થોડો
જાણે છે એવા જિનેન્દ્ર ઉપરાંત અથવા તત્સમાન બીજા દેવ
નથી, પણ મુલાધુ એટલે આદ્ય હજાર શીલાગ વચ્ચે ધાવ્યુ દનાર
દેવ દાન આપવામાં મનિ તેજ ગુરુ છે, અને શ્રીચરિત્ર તે કહેલું
તેજ તત્ત્વ-ધર્મ છે, આ વાતન નમકિન કહેલું છે સમ્યક્ પ્રકારનું
તત્ત્વ તે તત્ત્વત્વ પ્રોવાય, આ સંસ્કારની રાજિત થવાથી લવન
તેજ માને નિર્દિષ્ટ મનિન હ મધ આન અને દેવ મનુષ્ય રથા
મેરું મુલા ૨૧ રીન થ ૧ ન પ્રમ ના નર્મ ૧ ૧૦૧
તેજ મેરું લાભ ૫ ૫૫

“મમ્મજમિ ૩ નદ ૧૨૫૫૫૫ ન વચન થાટ ૧

દા ૨િ ન મમ્મજમિ થા ૨ ન વચન થા પા ૩ ૧

“ अहं ब्रह्म ह्यवशिष्टं ममभारतं तत्तु यं शिष्यपुत्रम् ।
 तस्मै यं अगुण्यपात्रं आर्गोबिन्वति मुदाह ॥ १ ॥
 अनियाणां तस्मै हर्षमदगविमद्वृत्त्यवगता ।
 पुनश्च गुरुं तेषां माहात्म्यमाह अर्चा ॥ २ ॥
 त्रिषु च तस्मै तस्मै तस्मै - अथ तस्मै तस्मै तस्मै ॥
 त्रिषु च तस्मै तस्मै तस्मै - अथ तस्मै तस्मै तस्मै ॥ ३ ॥

આવળીકા ગ્રેષ્ઠ રહે ત્યારે કોઈક જીવને મહા વિભીષિકા (ભય) ની ઉત્પત્તિની જ્યો અનતાનુબંધિનો ઉંચ થાય છે તેના ઉદય વખતે આ જીવ સાસ્વાદન સમ્યગ્દષ્ટિ નામના જીવના ગુણધાનકે વળે છે અથવા ઉપશમ થલિયો^૨ પડે તો પણ કોઈ જીવ સામ્વદન ગુણધાનક જાત છે અને ત્યાગપછી નરત જ આવશ્ય મિથ્યાત્વનો ઉંચ થવામાં તે મિથ્યાદષ્ટિ થાય ૭ ૭૧

૫૪૨ ૪ વ મ થા ૧ ૭ ૭૫ ૧૫ ૪ ૬૪ થાય છે તે મના ૪ ૭ —

પમ રૂલમ યકર્ગતિ । ૧૫૫ ૫ મજાગિયમ રતિ વિત્ત ।

ક્રિયાત નિમ્માગમના મમત દુઃખાત ન રમ્મામમ પારત

॥ ૭૨ ॥

“ अहं ह्यहं देवयिष्ठ, मम्मत्तरु रुरु य जियवयये ।
 तम्म य अणुव्ययाह, आगेविजति मुद्धाहं ॥ १ ॥
 अनियागेदाग्मयो, हरिमयमविसद्वृत्त्यरुगलो ।
 मृण्णु गुरु मघ, मादम्मियमाह मर्त्तण ॥ २ ॥
 नियदव्वमउव्वज्जिण्णु-भवण्णिमविचवग्गपट्टाणु ।
 नियग्ग पमन्थपुन्धय मुत्तिन्थान्धयग्गप्याणु ॥ ३ ॥ ”

મુળાર્થ—આ ઉપદેશ સિત્તરીનું પઠન કરીને જેઓ ચિત્તમાં પરમાર્થના વિસ્તારને જાણે છે, તેઓ દુસ્તાર એવા દુઃખના સમૂહને તરીને શેમકુશળથી અનુત્તર (મોક્ષનાં) મુખને પામે છે. ૭૨.

ટીકાર્થ—ઉત્તમ પુરૂષે આ ઉપદેશ મિત્તરીને સૂત્રથી જાણીને પછી ચિત્તમાં પરમાર્થના-મોક્ષના વિસ્તારને-તેના સાધનના ઉપાયને જાણે છે. કેવળ સૂત્રનું પઠન કરવાથી જ્યાંમુખી પરમાર્થતત્ત્વ જાણ્યો નથી ત્યાંમુખી કાંઈપણ અર્થની સિદ્ધિ થતી નથી. તેથી કરીને અહીં તત્ત્વને જાણવાનું કહ્યું છે. હવે તત્ત્વ જાણવાનું ક્ષણ કહે છે. તત્ત્વને જાણનારા પ્રાણીઓ અત્યંત દુસ્તાર એવા જન્મ, જરા, મરણ, શોક અને દોગડપ દુઃખના સમૂહને તરીને શેમકુશળે અનુત્તર-સર્વોત્તમ સિદ્ધિવધુની પ્રાપ્તિરૂપ મુખને પામે છે અહીં શ્લોકમાં “ હૈમેણ ” એ પદ જખ્યુ છે તે અંચકારનું નામ મૂચવવા માટે છે, તથા આદિ, મધ્ય અને પર્યં તે મગગ કરવાથી યાત્રાની પ્રસિદ્ધિ થાય છે, તેથી અતમા પણ મગગ કરવા માટે જખ્યુ છે ૭૩

॥ इति उपदेश सप्ततिका ॥

मणोन्मेषधिवर्जितैरपिरन मन्थाङ्गभावां मरैः ।

भेषः भेषिरमां स भामलयन्तात् श्रीपुण्डरीकप्रभुः ॥५॥

आर्यस्यर्णसवर्णवर्णपुता कैवम्यमामेदुता ।

मंशप्य त्रिपदीमदीनमदमा भीमगुगादीधरात् ॥

पके येन चतुर्दशापि विलमत्पूर्वाणि साङ्गान्यपि ।

भीमानाद्यगुरुतमः शमयताडन्नापमाऽप्यनतः ॥६॥

प्रादुर्पुदिषनाम्नदीयवरणोपास्तेः समस्ताङ्गिनो ।

नूनं त्यन्मदशा भवेपुरिति यन्त् मन्यमामाति नः ॥

परमादेष मदीधरोऽपि ममभून् श्रीपुण्डरीकादयः ।

मसाराण्यतारालकनिपुणम्बन्यादमम्पर्शतः ॥ ७ ॥

अल्पं कल्पतरुः न कामकलशो न स्यात् शिवस्यास्पदम् ।

प्राञ्चत्कल्पलता सतामनुचिता चिन्तामणौ नादरः ॥

स्यामिन् ' काममयी न वीचयपथे मजायते कर्हिचित् ।

चिन्तातीतकलप्रदाननिपुण ' मन्पादपद्मान् पुरः ॥८॥

यत् स्या ध्यानपथ कथयन नयेयेतन्मदेवोत्तमम् ।

धन्याश्मौ रसना मदा तव गुणग्रामस्तुतो मादरा ॥

य त्वद्वरूपनिभालनैकरसिके नेत्रे परित्रे नृणाम् ।

भीशपुत्रजयभूधरकमुकुट ' श्रीपुण्डरीकप्रभो ! ॥ ९ ॥

श्रीमत्केवलबोधदर्पणतले मक्रातलोकत्रयम् ।

हस्तन्यस्तनिशुद्धमौक्तिकमिरावामाति यस्येशितुः ॥

स्याहानस्मरणाकृता भवभृता समारवारांनिधेः ।

स्वामी तारयताद्वताऽन्तररिपुः स श्रीगणाधीधरः ॥१०॥

इत्थंकारमुदारमाङ्कविताप्राग्माङ्गभ्यते ।

नीत्या स्तोत्रपथं कथंचन गुणान् चन्द्रोऽञ्जलान् भक्तिः ॥

लक्ष्मीमाङ्गधरिसंस्तुत ! मया श्रीपुण्डरीकप्रभो ! !

संप्रार्थ्येन भवे भवे तत्र पदाम्भोजन्ममेवागुगम् ॥११॥

॥ इति श्रीपुण्डरीकस्तवनम् ॥

॥ श्रीकुमारपालभृपालविगचितं साधारण-
जिनस्तवनम् ॥

नम्रागिलान्दलुर्मालिग्न ! गन्मिच्छासुखविताहिपीठ ! ।

विध्वन्तविध्वयमनप्रबंध ! त्रिलोक्यधो ! जयताम्रिनेन्द्र ! ॥१॥

मृटोऽस्म्यहं विज्रपयामि यन्नामपेनगग भगवन् ! कृतार्थम् ।

न हि प्रभूणामुचिन्तस्वरूपनिरूपणाय क्षमतेऽविध्वग ॥२॥

सुक्तिः गतोऽर्ष्याश ! विशुद्धचिन्ते गुणाधिगोपेण ममामि माक्षान् ।

भानुर्दवीयानपि दर्पणश्शुभगात्र किं द्योतयते गृहान् ? ॥३॥

तत्र स्तवने क्षयमगमाज' भजति जन्मार्जितपातकानि ।

क्रियश्चि चटुर्ध्वमर्गाचिस्त्रोम तनामि स्थितिमुद्धहन्ति ? ॥ ४ ॥

शरण्य ! कास्त्यपर परेषा निर्हामि माहन्वर्गमाश्रितानाम् ।

मम स्वदाज्ञा चहताऽपि मृन्ना शान्तिः न यात्येष कुतोऽपि हेतोः ॥

भगवत्वीलक्षणमार्धवाहं न्यामाश्रितो मुक्तिमहं यियामुः ।

चिन्तामणिस्तस्य जिनेश ! पाषाणं कल्पदुमस्तस्य गृहांगणस्यः ।

नमस्कृतो येन सदापि भक्त्या स्तोत्रैः स्तुतो दामभिरर्चितोऽमि ॥

निमील्य नेत्रे मनमः स्थिरत्वं रिधाय यावज्जिन ! चितयामि ।

स्यमेव तावन्न परोऽस्ति देवो निःशेषकर्मक्षयहेतुरत्र ॥ ३० ॥

भक्त्या स्तुता अपि परे परया परेभ्यो ।

मुक्तिं जिनेन्द्र ! ददते न कथंचनापि ॥

सिद्धाः सुधारमघटैरपि निम्बवृक्षा ।

विश्राणयन्ति न हि घृतफल कदाचिद् ॥ ३१ ॥

मनजलनिधिमध्यान्नाथ ! निस्तार्य कार्यः ।

शिवनगरकुटुम्बी निर्गुणोऽपि न्ययाहम् ॥

न हि गुणमगुण वा सञ्चितानां महान्तो

निष्पमकल्याणार्द्रा मर्वथा पिन्तयन्ति ॥ ३२ ॥

प्राप्तस्तत्र बहुभि शुभैश्चिन्तयन्तश्चूडामणिर्देवता ।

निर्गुणप्रतिभूरसारपि गुरु श्रीहेमचन्द्रप्रभु ॥

तस्मात् परमस्ति वस्तु किमपि श्यामिन् ' यदभ्यर्चये ।

किन्तु न्यद्वचनादत्र प्रतिमय म्नाद्वदमानो मम ॥ ३३ ॥

इति कुमारालभूषणकृष्णव

